

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут фізичної культури
Кафедра туризму і готельно-ресторанного сервісу

Адаменко Аліна Володимирівна

**ЕКСКУРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАДАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ АТРАКТИВНОСТІ
ТЕРИТОРІЇ В РЕГІОНАХ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Спеціальність: 242 Туризм

Галузь знань: 24 Сфера обслуговування

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню бакалавра

Науковий керівник:

_____ І. С. Зігунова

Кандидат педагогічних наук, доцент

«_____» _____ 2021 року

Виконавець:

_____ А. В. Адаменко

«_____» _____ 2021 року

Суми 2021

Зміст

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	5
1.1.Екскурсійна діяльність як складова туристичної діяльності	5
1.2.Методика створення екскурсій.....	13
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2 ЕКСКУРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	24
2.1. Туристичний потенціал Сумської області	24
2.2. Перспективи розвитку туристсько-екскурсійної діяльності в об'єднаних територіальних громадах Сумської області.....	29
Висновки до розділу 2.....	34
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ЕКСКУРСІЇ НА БАЗІ ПУТИВЛЬСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	36
3.1. Паспорт екскурсії	36
3.2. Калькуляція екскурсії.....	44
Висновки до розділу 3.....	49
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Актуальність теми. Тема екскурсійна діяльність в ОТГ (об'єднаних територіальних громад) як інструмент підвищення атрактивності території в регіонах Сумської області є досить актуальною. На даний час туризм набуває розвитку як в країні, так і окремо у Сумській області. Ми проаналізуємо розвиток туризму в об'єднаних територіальних громадах на основі екскурсійної справи. З'ясуємо головні проблеми Сумської області в розвитку атрактивності територій в регіонах. Запропонуємо рішення щодо підвищення атрактивності територій в регіонах Сумської області.

Дана робота присвячена дослідженню розвитку екскурсійної діяльності в об'єднаних територіальних громадах задля підвищення атрактивності територій в регіонах Сумської області. На даний час Сумська область тільки набуває розвитку у туристичній справі. Наша область має велику кількість пам'яток місцевого та регіонального значення з ексклюзивною історією на базі якої можна створити безліч атракцій як на території центра області – міста Суми, так і в будь-якому іншому місті.

Екскурсійна справа – це розповсюджений вид туризму, за допомогою якого можна донести будь-яку інформацію кожній людині. Якщо створити якісні послуги на території ОТГ, вдосконалити інфраструктуру, люди будуть відвідувати атракції на будь-якій місцевості. Це, в свою чергу, забезпечить стабільні надходження капіталу до казни, що в свою чергу підвищить економіку регіону. Також за допомогою екскурсійної справи зростатиме інтелектуальний рівень населення, що також слугує важливим фактором.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням підвищенням атрактивності територій в регіонах розглядають в своїх публікаціях та наукових роботах такі науковці, як Є. Панкова, Д. Багалій, К. Ушинського, В. Сухомлинського, а також Х. Алчевської, В. Гаршина, Б. Грінченка, В. Даля, С. Локтюшева та інші [24; 28; 36].

Мета дослідження: підвищення атрактивності території ОТГ завдяки екскурсійній діяльності.

Завдання роботи:

- дослідження сутності регіонального туризму в Сумській області;
- проаналізувати розвиток туристичної справи в об'єднаних територіальних громадах;
- запропонувати заходи задля підвищення атрактивності регіону.

Об'єкт дослідження: екскурсійна діяльність у Сумській області.

Предмет дослідження: екскурсійна діяльність ОТГ.

Методи дослідження: теоретичні, аналіз, синтез, порівняння, підсумки, емпіричні, статистичні.

Елементи наукової новизни полягають у розробці екскурсійного маршруту для популяризації території Путивльської ОТГ.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дипломної роботи засвідчені актом впровадження туристсько-екскурсійного маршруту «Стежками горюньської культури» у діяльність мережі туристичних агентств «Сеть магазинів гарячих путевок» у м. Суми Сумської області.

Апробація результатів та публікації. Апробація результатів була проведена під час III Міжнародної науково-практичної конференції «Індустрія туризму та гостинності: досвід, проблеми, перспективи», що відбулася 14-15 квітня 2021 року у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка (додаток А).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Екскурсійна діяльність як складова туристичної діяльності

Екскурсійна діяльність зародилася в XVII столітті і почала існувати як складова туристської діяльності [36]. Оскільки люди, приїжджаючи в інший регіон, хотіли подивитися місце з кваліфікованим фахівцем, екскурсійна діяльність стала невід’ємною частиною туристської діяльності. Екскурсовод є компетентним спеціалістом, який якомога детальніше та цікавіше розповість про дану місцевість.

Екскурсійна діяльність є складовою туристичної діяльності. Туристична діяльність – діяльність з надання різноманітних туристичних послуг, відповідно до вимог Закону України «Про туризм» та інших актів законодавства України [1].

Згідно з Законом України «Про туризм»: екскурсійна діяльність – це діяльність з організації подорожей, що не перевищують 24 годин, у супроводі фахівця – екскурсовода за заздалегідь складеними маршрутами, з метою ознайомлення з пам’ятками історії, культури, природи, музеями, з визначними місцями тощо [3, с. 15].

Щоб займатися екскурсійною діяльністю потрібно розібратися що таке туристичний продукт, який слугує основою туристичної діяльності. «Туристичний продукт — комплекс туристичних послуг, необхідних для задоволення потреб туриста під час його подорожі» [1].

Основа туристичної діяльності є турпродукт [2, с. 10]. Складові турпродукту представлені на рисунку 1.1.

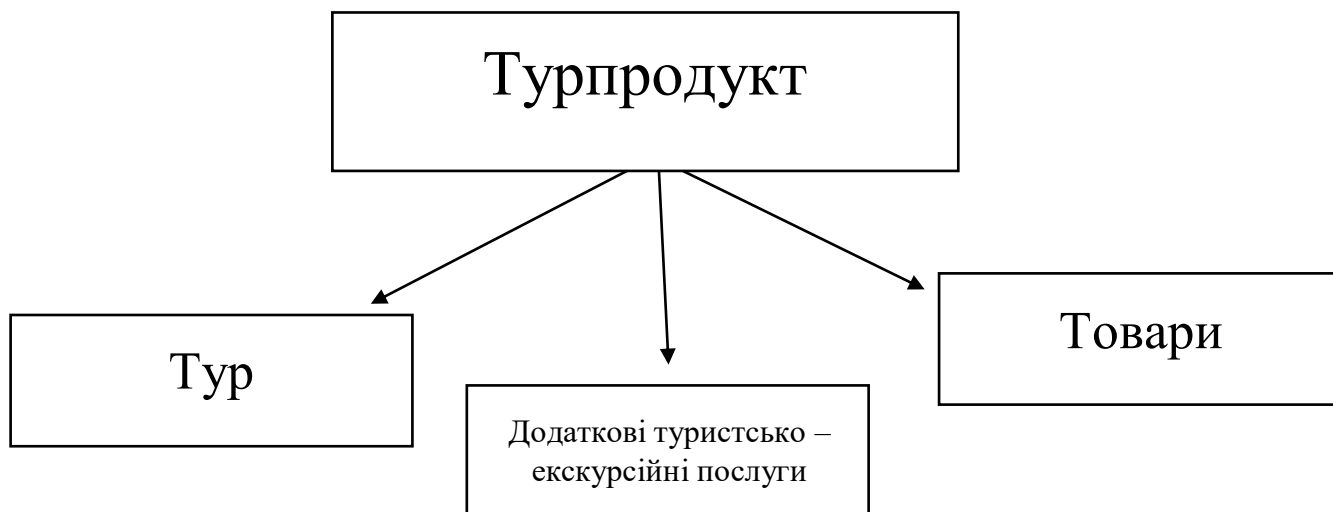

Рис. 1.1. Складові турпродукту

Тур – це первинна одиниця турпродукту, яка реалізовується туристові, як єдине ціле на визначений маршрут і термін.

Додаткові туристсько-екскурсійні послуги – це послуги, непередбачені туристичним ваучером і доводяться до споживача в режимі вільного вибору.

Товари – це специфічна матеріальна частина туристичного продукту, куди входять ексклюзивні товари [4, с. 20].

Туристична діяльність – це співпрацювання кваліфікованого представника туристичних послуг (екскурсовод, гід, туроператор тощо) та туриста, що хоче отримати певний набір послуг. Виходячи із вищезазначеного, виділяють суб'єкт туристичної діяльності.

Суб'єкти туристичної діяльності – підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, фізичні особи, що зареєстровані у встановленому чинним законодавством України порядку і мають ліцензію на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг. До них належать як власне туристичні агентства, бюро подорожей, туристичні оператори, туристичні комплекси, так і готелі, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства громадського харчування, транспорту, заклади культури, спорту та інші, які забезпечують приймання, обслуговування і перевезення туристів [1].

«Турист – особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з незабороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до

одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін» [1].

Екскурсійна діяльність є невід'ємною частиною туристських послуг. Вона є складовою додаткових туристичних послуг, які можуть отримати туристи на відпочинку.

Екскурсант – це тимчасовий відвідувач, що перебуває на об'єкті або в країні відвідування терміном до 1 доби [1]. Суб'єктом екскурсійної діяльності є екскурсовод, туристична фірма, туристичне бюро, фізична особа підприємець тощо. Аналізуючи вище зазначене, можемо сказати, що туристична діяльність і екскурсійна діяльність досить щільно перетинаються утворюючи взаємний симбіоз.

Екскурсійна справа бере свої витoki наприкінці XVII – початку XVIII століть [5]. В Україні екскурсійна діяльність з'являється у другій половині XIX – початок XX ст. [37]. З'явилися та почали розвиватися освітянські екскурсії (екскурсії на природу, виставки, музейні експозиції, історичні екскурсії, паломницькі тощо). Значний внесок у розвиток екскурсійної справи в Україні зробив В'ячеслав Іванович Петр – викладач давніх мов у гімназіях ряду українських міст, професор Київського університету, Ніжинського історико-філологічного інституту, член філолого-педагогічного товариства, автор понад 20 наукових праць із філології, музики, педагогіки [38].

Відбувався розвиток екскурсійної діяльності у наукових товариствах, таких як: Історичне товариство Нестора-Літописця, Київське товариство дослідників природи, Орнітологічне товариство ім. К. Кеслера, Миколаївське товариство аматорів природи тощо (геологічні, археологічні, ботанічні, наукові екскурсії). Було створено 1-ше бюро подорожей та екскурсій в якій почали розробляти туристичні маршрути, займатися підготовкою кадрів [39, с. 26].

З початку існування екскурсійної діяльності, велика кількість науковців досліджувало і висловлювали своє бачення про специфіку даної професії, даючи своє визначення екскурсіям.

Екскурсія (з латинської «excursio» – подорож) розпочинає свою діяльність із шкіл Англії, Франції, Німеччини, Австрії та інших країн, в яких учителі використовували подорожі за межі міста та піші прогулянки задля вивчення матеріалу.

У 1882 р. у своєму словнику В. Даль висловив свою думку щодо екскурсій: «Екскурсія – прогулянка, вихід на пошук чогось, для збирання трав та ін.». У ХІХ столітті екскурсією вважали звичайну прогулянку з певною метою, яка не мала бути довготривалою та на дальні відстані. Екскурсії обов'язково повинні мати мету [40].

«Екскурсія – поїздка з навчальною або науковою метою», таке визначення у 1895 році було записано у настільному енциклопедичному словнику Граната. Можна побачити, що до цього часу екскурсії набули іншу ціль – пізнавальну. Екскурсії почали залучати до пізнавального процесу у школах, особливо для вивчення теми «природа рідного краю». Також в цей час формується кількість екскурсантів та час мінімальної екскурсії, завдяки навчальному процесу. Нерідко можна побачити чисельність екскурсійної групи від 15 до 30 осіб, як і в шкільному класі, а мінімальний час на екскурсії – 45 хв. [41].

У Великій радянській енциклопедії 1978 р., наведене таке визначення: «Екскурсія – відвідування визначних об'єктів (пам'ятки культури, музеї, підприємства, місцевість та ін.), форма і метод набуття знань. Проводиться, як правило, колективно під керівництвом фахівця – екскурсовода». За цей час екскурсія становиться обов'язковою формою проведення шкільних занять. Також з'являється нова мета – відпочинок, через що сформувався новий характер пізнання – культурно-просвітницький [42].

В іноземне середовище екскурсії увійшли як «тур с гідом» (guided tour), про що написано у енциклопедичному словнику «Macmillan Dictionary»: «Екскурсія – це короткочасна мандрівка до місць і споруд з особою, яка розповідає про побачене» [6, с. 21].

Радянський екскурсознавець Б. В. Ємельянов дав наступне визначення: «Екскурсія є цілеспрямованим наочним процесом пізнання навколишнього світу,

процесом, побудованим на заздалегідь підібраних об'єктах на природних умовах або розташованих у цехах промислових підприємств, приміщеннях, лабораторіях науково-дослідницького інституту, залах музеїв, виставках, майстернях художника тощо. Показ об'єктів, які сприймають чуттєво, відбувається під керівництвом кваліфікованого керівника – екскурсовода і підпорядкований завданню розкриття чітко визначеної теми». Дане визначення є, на нашу думку, більш повним і чітким. Автор мав сформоване бачення про екскурсійну справу, що повинен був зробити екскурсовод та якою повинна бути ціль екскурсії [43].

Екскурсія – 1) це процес наочного сприйняття довкілля, особливостей природи, сучасних та історичних об'єктів, елементів побуту, визначних місць певного міста чи регіону; 2) тематичний маршрут із метою відвідання визначних місць, певних об'єктів та місцевостей. Дане визначення можна знайти у «Туристському словнику-довіднику». На нашу думку, це визначення є досить сучасним і повністю характеризує екскурсії, які ми можемо спостерігати на сьогодні [44].

На сьогодні можна сказати, що екскурсійна справа – це процес пізнання екскурсантом навколишнього середовища, ознайомлення з об'єктами наживо у місці їх знаходження. Пізнання відбувається під час розповіді кваліфікованого спеціаліста, який розкриває тему вашої подорожі. Своєю розповіддю, екскурсовод підводить групу до певних етапів пізнання, які зображено на рисунку 2.1.:

- відвідування пам'ятних об'єктів розкриваючи тему розповіді;
- почути та проаналізувати отриману інформацію;
- усвідомити інформацію та відчувати певні емоції;
- самостійно спостерігати та аналізувати пам'ятку [6, с. 33].

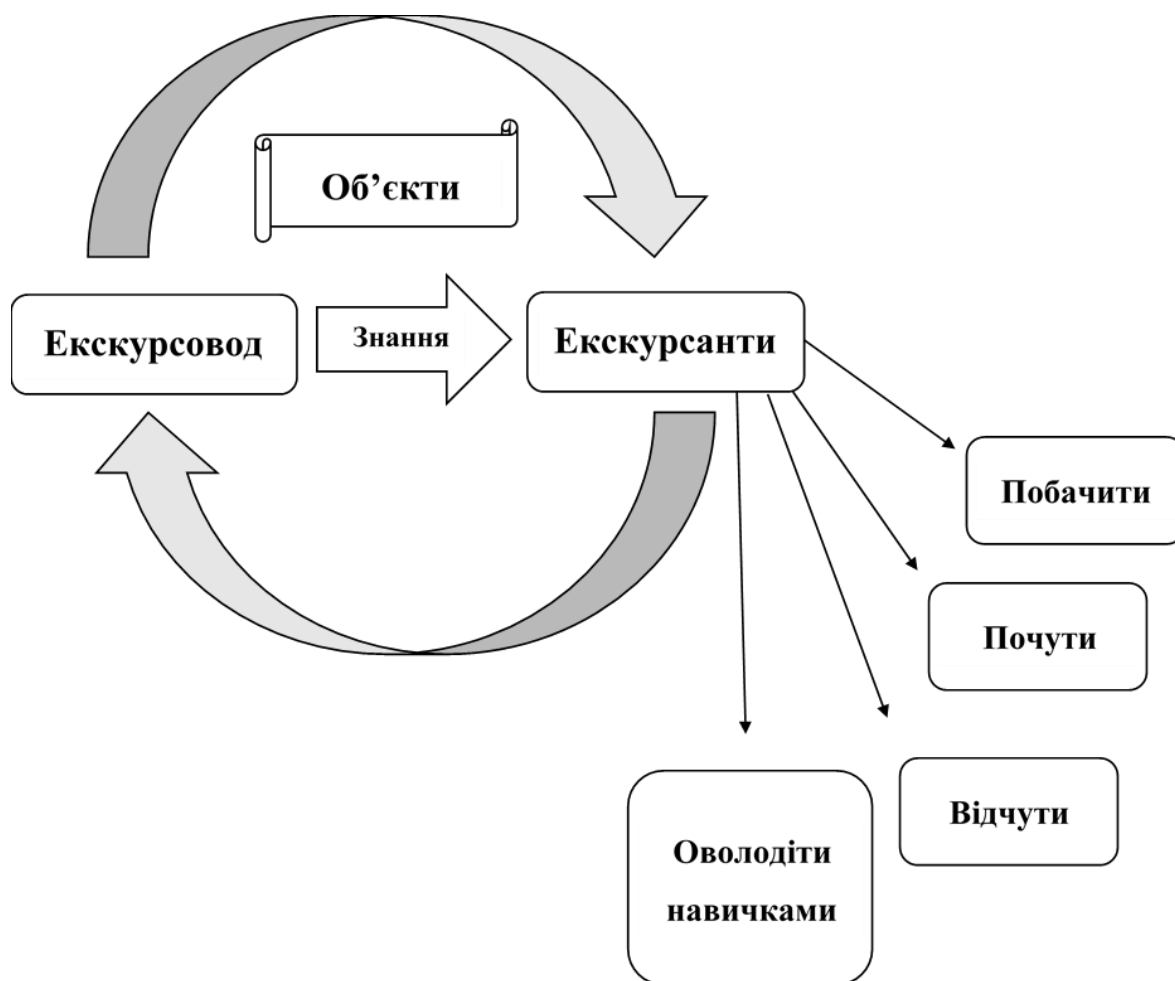

Рис. 2.1. Етапи пізнання

Екскурсійна справа також має перелік певних функцій, які наведено на рисунку 3.1:

1. Функція пізнання. Дана функція є однією з найголовніших під час проведення екскурсії. Вона формує знання науково-популярного характеру, які базуються на достовірності інформації. Під час підготовки до екскурсії, екскурсовод ретельно підбирає та досліджує інформацію, вивчаючи кожен день купу новітньої інформації, щоб сформулювати якісну розповідь для екскурсантів. Також індивідуальний текст може містити не тільки наукову інформацію, в ній можуть спостерігатися міфи, легенди місцевості чи пам'ятки, які тільки прикрасять розповідь та допоможуть надати певного емоційного стану екскурсантам. Процес пізнання полягає у розкритті теми екскурсії. Екскурсовод повинен з початку й до кінця подорожі розповідати інформацію чітко, цікаво,

використовуючи певні прийоми на екскурсії, щоб слухачам було цікаво кожної хвилини.

2. Функція виховання. Вона неабияк пов'язана з функцією пізнання. Завдяки даній функції ми вчимо людей бачити прекрасне під час екскурсії. Екскурсовод повинен вправно підбирати слова, послідовно доносити матеріал та проявляти під час розповіді унікальність даного об'єкту. Після екскурсії, слухачі повинні зробити певні висновки, проаналізувати почуте, але найголовніше, щоб цей процес не був нав'язаним. Люди самі повинні до цього дійти і ось тоді можна сказати, що екскурсія пройшла чудово.

3. Функція організації культурного дозвілля. Це досить цікава функція, яка залишить свій слід у кожного екскурсанта. Як показує практика, кожна людина, якщо її зацікавив той чи інший об'єкт, хоче повернутися до нього знову і знову. Потім людина хоче відвідати щось схоже. Згодом вона захоче помандрувати до іншої країни, бо там також є щось неймовірно привабливе і так вона формує своє культурне дозвілля, яке розпочалося з відвідання лише 1 екскурсії. Ця функція буде забезпечувати духовні та рекреаційні потреби людини. Пізнавальний вид туризму є одним із найпопулярнішим. В кожному куточку тієї чи іншої країни є унікальні об'єкти природи, історичні та архітектурні пам'ятки, які ваблять велику кількість подорожуючих.

4. Функція розширення світогляду та формування інтересів. Заключна функція, яку несе екскурсійна справа. Кожна екскурсія дає людині нові знання або підтверджує вже набуті ще за часів школи чи інституту, нерідко екскурсовод підтверджує давно набуті знання, щоб ви побачили все на власні очі. Найголовнішим завданням є розширення та заглиблення екскурсантів до тієї чи іншої теми під час розповіді, тому під час екскурсії аудитор повинен від конкретних даних переходити до загальних, тому завдання екскурсії є не лише занурення екскурсанта в певну галузь знань, а й формування до неї певного інтересу [8, с. 33].

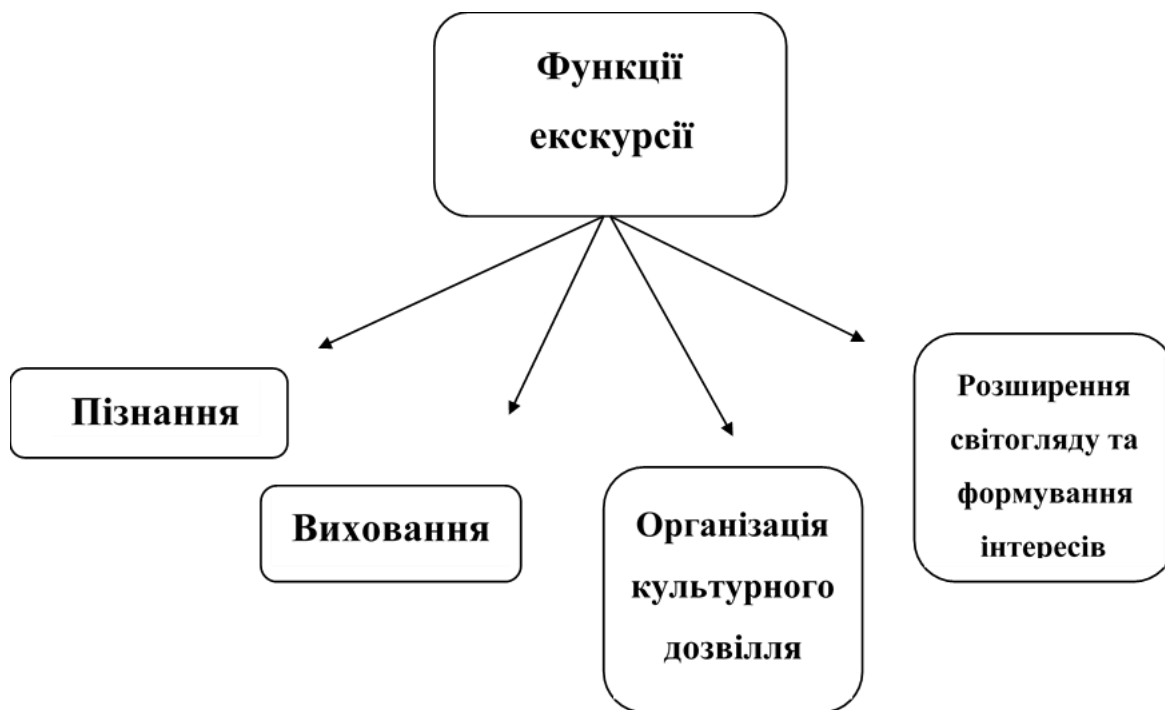

Рис. 3.1. Функції екскурсії

Екскурсія має досить велику кількість значень, серед них:

- 1) Економічне – велика кількість находжень до державної казни йде саме від туризму та екскурсійної справи. З розвитком екскурсійної діяльності збільшується кількість робочих місць у регіонах.
- 2) Оздоровче – під час екскурсії людина переміщується не тільки транспортом, а й власними силами. Екскурсанти подорожують прогулюючись визначними місцями. Відстані під час екскурсій можуть бути різноманітними, від 2 до 10 км.
- 3) Пізнавальне – відвідуючи музеї, галереї, слухаючи розповідь екскурсовода, екскурсанти дізнаються щось нове, поглиблюють знання з певної теми, вдосконалюють внутрішній світ.
- 4) Духовне збагачення людей та соціальний розвиток особистості – людина збагачує свій розвиток відвідуванням театрів, опери, соборів та іншими закладами де пізнає духовне збагачення, відбувається підвищення культурного рівня людини. При відвідуванні релігійних закладів, турист набирається сил та енергії, підвищує духовний стан.

Сучасний світ спрямований на активний спосіб життя, пізнання та дослідження невідомого, подорожі, тому екскурсійна діяльність займає провідне місце у даний час. Екскурсійна діяльність дає можливість отримати більше корисної та достовірної інформації від кваліфікованого спеціаліста, який вправно донесе інформацію про той чи інший об'єкт. Екскурсовод допоможе скласти враження про територію та спрямувати туриста на роздуми після екскурсії, що спонукатимуть його до вивчення теми й надалі. Екскурсії розширюють світогляд людей, поповнюють знання у певній темі, надають знання про архітектуру, культуру тощо. Завдяки екскурсійній діяльності, рівень пізнання та освіченості населення збільшується.

Розглянувши засади створення та розвитку екскурсійної діяльності, дослідивши функції екскурсійної діяльності, необхідно розглянути методику створення екскурсії, бо вона займає вагоме місце у наданні екскурсійних послуг.

1.2. Методика створення екскурсій

Створення екскурсії – це відповідальна та складна справа, яка вимагає певної методики та підготовки. Створення екскурсії розпочинається у творчому колективі, який складається з 3-5 осіб. При вивченні матеріалу, можуть залучатися різні діячі: історики, археологи, мистецтвознавці та багато інших людей, які пов'язані з тією чи іншою темою майбутньої екскурсії.

Підготовка нової екскурсії проходить декілька етапів зображених в додатку Б, а саме:

1. попередня робота – підбір актуальної інформації, визначення мети та завдання екскурсії, опрацювання даних, підбір об'єктів майбутнього показу;
2. розробка екскурсії – прокладання маршруту, обробка накопиченої інформації, відбір екскурсійних об'єктів, підбір прийомів показу, методики та техніки проведення майбутньої екскурсії. Ухвалюється методична розробка та укомплектовується портфель екскурсовода;

3. заключний етап – захист екскурсійного маршруту та його затвердження [7].

Попередня робота над екскурсією передбачає підбір інформації, яка в майбутньому буде входити до екскурсії, визначення мети екскурсії задля якої відбувається показ об'єктів, підбір теми та багато іншого.

Мета екскурсії – це досягнення цілей екскурсії, те, заради чого відбувається дослідження об'єктів. Мета допомагає екскурсоводу та команді розкрити тему екскурсії досягаючи цілей, серед них можуть бути: вивчення традицій краю, розширення світогляду людини, пізнання унікальності регіону та інше.

Тема екскурсії – це коло явищ, відібраних і висвітлених автором. Тема тісно пов'язана з метою екскурсії [9]. Підбір теми залежить від забаганок замовника, попиту на певні об'єкти, наявності об'єктів показу. Кожна екскурсія повинна мати тему, яка спирається на кількість матеріалу місцевості, наявності екскурсій з подібною тематикою. Даний етап є досить важливим для створення теми, саме після її підбору сформулюється назва екскурсії, об'єкти показу, матеріал, який вона об'єднуватиме впродовж всього часу.

Назва повинна відображувати тематику екскурсії, яка прив'язує до місцевості та об'єктів. Екскурсант, при виборі екскурсії, повинен одразу зрозуміти про що розповідатиметься під час розповіді екскурсовода, зацікавить вона його чи ні, тому до цього моменту потрібно підходити досить відповідально.

Наступним етапом є підбір бібліографії. Цей етап передбачає підбір достовірної інформації з книжок, газет, журналів та інших джерел. Даний етап допоможе екскурсоводу та команді підібрати цікавий матеріал, який відповідатиме дійсності. Також він допоможе при складанні індивідуального та контрольного тексту екскурсії. Найголовніше підбирати інформацію з новітніх джерел, інформація яких буде актуальною та сучасною.

Також рекомендуємо визначити інші джерела екскурсійного матеріалу. До них можуть увійти музейні експонати, аудіо-записи, архівні матеріали, покази

свідків подій, відео-матеріали, які наситять вашу екскурсію потрібним емоційним станом, доповнять розповідь ексклюзивністю. Дані матеріали можна використовувати як під час підготовки тексту так і під час екскурсії, наприклад: можна відвідати музей і показати екскурсантам відповідну пам'ятку або під час заміської екскурсії увімкнути певний відеоматеріал чи композицію. Але найголовніше, що потрібно зробити – це перевірити інформацію на достовірність, проаналізувати чи може вона бути правдою та слугувати матеріалом для майбутньої розповіді.

Наступним етапом у розробці екскурсії є розробка змісту екскурсії, до якого входить:

- відбір об'єктів показу;
- розробка маршруту екскурсії;
- підготовка тексту екскурсії;
- індивідуальний текст [10].

Об'єкти показу – це зоровий матеріал, який допомагає екскурсоводу розкрити тему та побудувати екскурсійний маршрут опираючись на пам'ятки.

Екскурсійні об'єкти можна поділити за змістом на 2 категорії:

- однопланові (використовуються лише в одній темі);
- багатопланові (використовуються на різних тематичних маршрутах).

Також можна розмежувати об'єкти за функціональним призначенням:

- основні (об'єкти на яких сформований екскурсійний маршрут);
- додаткові (об'єкти, які не входять до екскурсійного маршруту, але оминати їх не можна, тому і надається коротка інформація).

Підбір об'єктів – це також кропітливий процес, на основі якого буде будуватися маршрут екскурсії, створюватися текст. Обираючи об'єкти потрібно максимально більше дізнатися про них інформації, щоб розуміти, чи зацікавить екскурсантів розповідь на даному місці чи ні, буде вам щось цікаве розповісти, чи не повторюватиметься цей об'єкт ще в декількох тематичних екскурсіях.

Різноманітність об'єктів позбавляє монотонності екскурсії, надає індивідуальності та новизни.

Оцінка екскурсійних об'єктів – необхідна при підборі необхідних об'єктів показу на маршруті, допомагає виділити серед великої кількості пам'яток головні, які є найбільш цікавими та запам'ятовуваними. Головними критеріями оцінювання є [13]:

- пізнавальна цінність (наскільки пам'ятка є унікальною, чи пов'язана вона з відомою особистістю, інформативність для певної теми та ін. Під час розповіді можна звернути увагу на архітектурний ансамбль, деталі споруди. Даний критерій допомагає визначити на скільки довго можна розповідати про об'єкт не втрачаючи зацікавленість під час розповіді і саме він впливатиме на обсяг розповіді екскурсовода);

- екзотичність об'єкта (відображає неповторність об'єкта показу, його індивідуальну красу та неповторність. Вона може бути єдиною у цілому світі і обов'язково зацікавить туристів, тому пропустити її неможливо);

- виразність об'єкта (стосується в основному архітектурних споруд. Об'єкт моментально привертає увагу, зацікавлює туриста, відображає внутрішній зміст пам'ятки чи архітектурного ансамблю);

- популярність (як часто об'єктом зацікавлюються туристи, чи знаходиться він в спадщині ЮНЕСКО);

- збереженість (існує поділ об'єктів за збереженістю: повністю збережені, ті, що дійшли до наших днів зі значними змінами, частково збережені, втрачені);

- можливість огляду (можливі обмеження огляду через небезпеку знаходження біля споруди, чи обладнана споруда необхідним освітленням, стежками, містками та ін. Також обмеження можуть бути з огляду на режим роботи даного об'єкту, робочі години у музеї тощо. Також слід враховувати сезонність під час проведення екскурсії, наприклад взимку світловий день

набагато меншим ніж улітку, тому екскурсію слід провести скорчену чи зменшити кількість об'єктів показу);

– місцезнаходження (один з найважливіших критеріїв. Потрібно враховувати відстань, якість дороги, можливість під'їзду та наявність паркінгу. Якщо важливий об'єкт розташований не зовсім зручно, то доцільніше буде його пропустити, ніж робити великий «гак», який займе велику кількість часу).

Також обов'язковою частиною створення екскурсії є створення картки об'єкта. На ній зазначаються найголовніші відомості серед яких: назва об'єкта показу, місцезнаходження, короткий опис, стан об'єкта та інше.

Картку розміщують на одній сторінці паперу А4, а потім роздруковують на цупкому папері. Відбираючи об'єкти варто не перенасичувати екскурсію великою кількістю, оскільки інтерес екскурсантів швидко пропаде, а ваша екскурсія стане не привабливою та не цікавою. Найоптимальнішим рішенням буде проведення екскурсії не більше 2-4 академічних годин з показом 15-20 об'єктів на оглядовому маршруті та 10-15 об'єктів на тематичному маршруті [10].

Розробка маршруту на екскурсії. Маршрутом екскурсії є найзручніша траєкторія подорожі відносно об'єктів показу, транспортного розмежування, місць зупинок та інфраструктури на заданому шляху. Головним завданням маршруту є охоплення всіх об'єктів показу з логічною послідовністю, яка допоможе розкрити тему екскурсії. Доцільним буде зменшити відстань та мінімізувати переміщення екскурсантів між об'єктами.

При побудуванні маршруту також потрібно враховувати різноплановість об'єктів, це забезпечить зацікавленість екскурсантів протягом всієї екскурсії. Пам'ятки можуть бути як однопланові (об'єкти історії, архітектурні споруди) так і різнопланові. Вони можуть йти послідовно, а можуть бути «розкидані» протягом всього маршруту. Найголовніше уникати монотонності розповіді. Екскурсанти повинні мати бажання йти далі й слухати екскурсовода, тому доцільніше найяскравіші об'єкти залишити на останок.

Об'єкти на маршруті також можна поділити на головні та другорядні. Головним об'єктам потрібно приділяти більшу увагу. Вони передбачають вихід з автобусу задля дослідження, поглиблена розповідь екскурсовода із зазначенням деталей об'єкта, його значення на маршруті. Додаткові туристичні об'єкти можуть споглядатися без виходу з автобусу, під час руху на маршруті між головними об'єктами. Вони не передбачають детальної розповіді екскурсовода [11].

Розробка маршруту екскурсії передбачає визначення місцезнаходження об'єктів та порядку їх відвідування. Остаточо визначається чи буде присутній даний об'єкт на маршруті, не заважатиме він маршруту своїм перебуванням. Визначаються необхідні транспортні шляхи, місця показу. Обов'язково звертається увага на розміщення об'єктів. Вони не повинні розташовуватися досить далеко від основного маршруту, щоб не відбувалося «гаків» на маршруті під час яких відбувається повторення відрізка маршруту, що передбачає «накручування» зайвого кілометражу. На маршруті не варто допускати довгих пауз, що порушують цілісність розповіді на маршруті. Саме тому варто робити короткотривалі переходи між об'єктами, які не займатимуть 10-15 хвилин.

Якщо розглядати транспортну складову, то потрібно детально вивчити майбутній маршрут, вивчити маршрутні лінії та обрати найшвидший шлях до кожного об'єкту. Також рекомендується мати запасний маршрут на випадок непередбачуваних обставин (затор, ремонтні роботи тощо). Будуючи маршрут необхідно визначити місця зупинок автобусу, враховуючи його розміщення, чи не заважатиме він іншому транспорту продовжувати рух.

Одним з важливих параметрів також є протяжність маршруту. Вона залежить від характеру пересування на маршруті та тривалості екскурсії. Пішохідна екскурсія, яка триває 3 години, матиме протяжність приблизно 3-4 км, в той час як автобусна екскурсія займатиме тільки 4 години на перевезення туристів до точки призначення і може проїхати понад 200 км за добу.

Заключним етапом розробки маршруту є створення картосхеми, як подано на додатку В. Якщо екскурсія міська, то на картосхемі зазначаються вулиці, площі по яким проходить група. Якщо заміська, то обов'язково потрібно зазначати населені пункти через які проходить маршрут, автомагістралі. Напрямок руху вказують за допомогою стрілок з направленням. Також корисним буде зазначити швидкість автобусу на певних ділянках та розмежувати пересування групи автобусом чи пішки. Обов'язковим є зазначення об'єктів показу на маршруті, які повинні мати нумерацію за якою відбуватиметься ознайомлення з пам'ятками. Нанесені позначки виносяться на легенду карти де підписуються повними назвами, також виносяться позначки виходу групи з автобус і навпаки [12, с. 36].

Розробка будь-якого маршруту завершується узгодженням та затвердженням схеми і паспорту маршруту, розрахунками кілометражу, часу використання транспорту.

Кожен екскурсовод хоче щоб його екскурсія справила враження на екскурсантів, тому підходить до даного питання досить відповідально. Текст екскурсовода – це спосіб спілкування екскурсовода з групою. Через текст екскурсовод може донести будь-яку інформацію екскурсантам, донести свою думку та надати можливість екскурсантам самостійно сформулювати думки щодо того чи іншого об'єкту.

Текст розробляється вже після створення маршруту екскурсії. Текст екскурсії має певні вимоги, серед них:

- стислість;
- чіткість формулювань;
- достатня кількість фактичного матеріалу;
- системна подача інформації;
- тематична спрямованість;
- літературна мова та ін.

Також текст поділяється на індивідуальний та контрольний.

Контрольний текст екскурсії – це текст, до якого внесена вся інформація щодо об'єктів показу. Даний текст складає творча група людей, яка має розкрити тему екскурсії. До контрольного тексту екскурсії вносять найголовніші дані, серед них можуть бути історичні події, які пов'язують архітектурні споруди, робляться узагальнення, вибудовується логічна послідовність розповіді.

Дані які знаходяться в контрольному тексті, обов'язково повинні бути перевірені на доцільність інформації, тому краще брати інформацію із перевірених джерел інформації (архіви, підручники та інше) і обов'язково робити на них посилання. Зазвичай матеріал у контрольному тексті подається у хронологічній послідовності показу об'єктів, він може містити висновки, текст для логічних переходів [14].

Контрольний текст є основою будь-якої екскурсії. Маючи контрольний текст, одну й ту саму екскурсію можна подати у різних інтерпретаціях та з різного боку. До контрольного тексту можна додавати об'єкти, які не стосуються екскурсії але розташовані поряд з основними об'єктами показу [16].

Також існує індивідуальний текст екскурсії. Це текст екскурсії, який створюється кожним екскурсоводом індивідуально до своїх побажань та теми. Під час проведення екскурсії, екскурсовод користується саме індивідуальним текстом, він є скороченим, містить найважливішу інформацію, може містити міфи, легенди та інше [15]. Індивідуальний текст обов'язково повинен мати милозвучну назву, яка запам'ятається кожній людині. Вона не повинна бути громіздкою та мати досить складні слова.

Складається текст із вступу, основної частини та висновків.

Вступ повинен тривати не більше 5 хвилин. До нього входить знайомство з групою, обговорення організаційних моментів подорожі, короткий опис подорожі, ознайомлення з правилами поведінки на екскурсії, з пересуванням на маршруті. Вступ повинен обов'язково зацікавити слухачів та налаштувати на подальшу подорож.

Основна частина. Основна частина містить найважливішу інформацію, яку екскурсовод буде оголошувати під час проведення екскурсії. Вона повинна бути

лаконічною, цікавою, інформативною. При прослуховуванні екскурсії, турист повинен бути зацікавленим у подальшому розвитку подій. Текст повинен мати логічну послідовність, за допомогою якої турист не втрачатиме цікавість до екскурсії.

При побудуванні основної частини не потрібно забувати про переходи від однієї пам'ятки до іншої. Екскурсовод може сказати: «а зараз ми вирушимо до іншої пам'ятки», «прошу пройти до наступного об'єкту», «а наша наступна пам'ятка...» та інше.

Висновки є невід'ємною частиною розповіді. Підведення підсумків може тривати до 5 хвилин. В цей час екскурсовод має підбити підсумки подорожі, поділитися враженнями. Також екскурсовод може відповісти на актуальні запитання екскурсантів, розповісти ще якусь невелику цікаву інформацію, що стосується екскурсії. Фахівець може надати інформацію про інші екскурсії, які пропонує бюро або які мають схожу тему чи підтеми [17].

Правильно складений індивідуальний текст – це матеріал, яким екскурсовод буде користуватися постійно, бо в ній враховано всі особливості гіда, тому зазвичай текст пишеться від першої особи.

Порівнюючи контрольний текст та індивідуальний можна знайти певні відмінності, але основний зміст екскурсії буде збігатися. Ви можете побачити одну й ту саму екскурсію гіда, але з іншою подачею, яка створюється на базі контрольного тексту.

Після написання тексту потрібно його обов'язково відпрацювати. Гід має прочитати екскурсію звернувши увагу на складні для нього моменти, щоб під час екскурсії не сталося недоречних ситуацій у вимові назв об'єктів чи розповіді інформації про пам'ятку. Розповідь повинна мати загально вживані слова гіда, щоб розповідь була цікавою та сприймалась досить легко для слухачів. Розповідь екскурсовода повинна мати відступи від тексту екскурсії, щоб слухачі мали час відпочити від напруженого стану, але не потрібно зловживати даними відступами від теми [18].

Якщо гід ще не досить досвідчений чи текст екскурсії він ще не запам'ятав, то можна зробити картки, які допоможуть на екскурсії. Інформація до карток заноситься по підтемам або до кожного об'єкта окремо. На них занотовується найголовніша інформація, яка має стислий і лаконічний зміст [20].

Використання карток є необов'язковим, досвідчений екскурсовод вже не має такої потреби, вони слугують йому більше для нагадування певної детальної інформації перед екскурсією. До них можуть входити цитати, певні дати чи довгі назви об'єктів.

Картка повинна мати невеликий розмір, який вміститься у кишеню, наприклад формату А5, із цупкого паперу. Картки повинні мати порядковий номер та складуватися відповідно до послідовності об'єктів на маршруті [19].

Можемо зробити висновок, що текст екскурсії має досить велике значення в проведенні екскурсії. Він виражає індивідуальність кожного екскурсовода, його особливості в проведенні екскурсії та поданні інформації, яка повинна зацікавити екскурсанта і підштовхнути до подальших роздумів щодо даної теми.

Висновки до розділу 1

Отже, екскурсійна справа має досить велику історію зародження та займає вагоме місце у туристичній діяльності. Завдяки екскурсійній діяльності турист може більше пізнати те чи інше місце, дізнатися про пам'ятки місцевості, зацікавитися їхньою історією. Екскурсії допомагають урізноманітнити відпочинок подорожуючого, розвинути світогляд людини, розвинути любов до мистецтва, архітектури, збагатити духовний світ людини.

Створення екскурсії є досить складним та кропітким процесом. Потрібно підібрати об'єкти, текст екскурсії, відформатувати його, підібравши тільки достовірну інформацію та багато іншого. Обов'язково потрібно зібрати спеціалістів, які відносяться до даної теми майбутньої екскурсії, щоб вони також долучилися до процесу створення та надання достовірної інформації.

Натомість це є досить цікавим процесом, бо група людей намагаються знайти щось досить цікаве та унікальне у кожній пам'ятці, створюють продукт, який зацікавить екскурсантів. Створення контрольного та індивідуального тексту екскурсії, який буде унікальним та єдиним у своєму роді. Розроблення маршруту, який охопить всі пам'ятки в логічній послідовності, прорахування всіх недоліків, які можуть статися під час подорожі. Але після проходження даних етапів, екскурсовод матиме першокласний продукт, в якому він буде впевненим на всі 100%, і він обов'язково зацікавить слухачів, і вони повернуться до нього знову і знову, щоб послухати іншу унікальну історію.

РОЗДІЛ 2

ЕКСКУРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Туристичний потенціал Сумської області

Туристичний потенціал – це багатоаспектне поняття, яке охоплює наявність етнокультурних, соціально-історичних ресурсів, наявність на території господарських та комунікаційної інфраструктури, які слугують розвитку певних видів туризму на даній території.

Туристичний потенціал території складається з трьох елементів:

- ресурси;
- інфраструктура;
- імідж [21].

Розташована Сумщина на північному сході країни поділяючи кордон протяжністю 298 км з Російською Федерацією. Також Сумщина межує із Харківською, Полтавською та Чернігівською областями. Область займає досить невелику територію країни – 23,8 тис. км² (близько 4% території України) та витягнута у меридіальному напрямку [25].

Сумська область має велику кількість плюсів і одним із них є кліматична зона. Сумщина розташована в помірно-континентальній кліматичній зоні, тобто літо – не спекотне, а зима прохолодна. Це один із сприятливих факторів для області, бо влітку можна відпочивати людям які не переносять спеку, разом з дітьми, а зима сприятлива для активного відпочинку [33].

Ще одним із позитивних фактором є наявність природних ресурсів, які сприяють розвитку туризму. Близько 90% місцевості займають низовини, але у східній частині є масиви з відмітками височини більше 200 метрів, тому саме у цьому районі присутня горбиста місцевість. Територія є досить рельєфною, на ній присутні яри, балки, широкі долини численних річок тощо [45].

Сумщина багата на водні ресурси. До області входить річка Десна, яка пролягає ще і у Чернігівській області, а також 6 середніх річок: Псел, Ворскла, Хорол, Сейм, Клевень та Сула. Крім цього Сумщина налічує близько 1536 малих річок [34]. Даний фактор сприяє розвитку водного туризму в області, це і сплави на байдарках, катамаранах, SAP-бордах, проведення змагань з використанням водних засобів тощо.

Близько 17% території області займають ліси та чагарники [35]. В області присутні як мішані ліси (дуби, сосни, берези), так і островні ліси (клен, липи, ясен), за винятку степу заповідної зони «Михайлівська цілина», що входить до Українського степового заповідника. На даний час на Сумщині діють Національний історико-архітектурний заповідник «Глухів», історико-культурний заповідник в м. Путивль та історико-культурний заповідник «Посулля» [32]. Природно-заповідний фонд області нараховує 223 об'єкти. Зокрема, природний заповідник «Михайлівська цілина» НАН України (Лебединський район) має 525 видів рослин, також працює парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Тростянецький» (м. Тростянець), ботанічна пам'ятка природи загальнодержавного значення яблуня-колонія у м. Кролевець та інше [26].

Дані території області сприяють розвитку пішохідного, рекреаційного туризму, проведення змагань з орієнтування, велосипедних змагань тощо.

На території Сумської області знаходиться понад 1,5 тис. пам'яток історії, 780 – археології, 102 пам'ятки монументального мистецтва, 373 пам'ятки архітектури, 6 садово-паркових архітектурних ансамблів та 3 монастирські ансамблі. Сумщина має 291 об'єкт природно-заповідного фонду [22]. У Сумській області нараховується понад 170,0 тис. га земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, які мають особливий статус охорони [23, с. 40].

Сумська область має ще й історико-культурну спадщину, що налічує майже 1,5 тис. пам'яток історії, 102 пам'ятника монументального мистецтва, 780 пам'яток археології та близько 373 пам'ятки архітектури. Було збережено

садово-паркові архітектурні ансамблі (Суми, Хотінь, Куянівка, Кияниця, Бочечки, Волокитино), монастирські ансамблі (Софронівський, Мовчанський, Глинський) [30, с. 35].

Також на території Сумської області є велика кількість музеїв, який налічує понад 15 тис. експонатів, близько 8000 пам'ятників, контактних скульптур, які мають історичне значення та унікальну історію [29]. Територія має унікальну історію, так як місто засноване за період Київської Русі (1655 р.), тому має велику кількість збережених споруд даного століття, які мають важливе значення для області [31, с. 22].

Сумщина багата пам'ятками архітектури. Тут збереглися старовинні церкви та монастирі приблизно XVIII ст. побудови, серед них Спасо-Преображенський собор, Воскресенська церква, Троїцький монастир, Іллінська церква та багато інших [28, с. 56].

Сумська область відома завдяки видатним постатям, серед них:

- Бортнянський Дмитро Степанович (1751–1825) – український композитор, співак і диригент;
- Макаренко Антон Семенович (1 березня 1888, Білопілля – 1 квітня 1939, Голіцино) – російський радянський письменник та педагог, один із засновників системи дитячо-підліткового виховання;
- Роговцева Ада Миколаївна (1937, Глухів) – українська акторка театру та кіно;
- Розумовський Андрій Кирилович (1752 – 1836) – граф, пізніше князь, дипломат;
- Родина Харитоненків;
- Ющенко Віктор Андрійович – український політик, 3-й Президент України та інші [24].

Розглядаючи інфраструктуру Сумської області, можемо сказати, що вона має досить гарний потенціал, але більша частина закладів розміщено, все таки, у місті Суми. Область має тризіркові, чотиризіркові готелі (м. Суми, м. Охтирка), присутні готелі без «зірковості» (селище міського типу Липова Долина, м.

Шостка, м. Глухів, м. Ромни). На жаль деякі території взагалі не мають закладів розміщення (м. Білопіль, м. Краснопіль), що негативно впливає на розвиток місцевості так як запропонувати багатоденний тур по прилежній місцевості є нереальним.

Заклади харчування представлені на Сумщині широким спектром, серед них є національні кухні («Stumari», «La Spezia», «Шалена Шкварка» тощо). В кожному місті є хоч одна кав'ярня, кафе чи ресторан, які мають якісне обслуговування та продукцію. Зазвичай вони, звичайно, зосереджені у обласному центрі – місті Суми.

Також є і розважальні заклади (ТРЦ «Мануфактура», ТРЦ «Лавина», «Халабуда» тощо), парки (міський парк ім. Кожедуба, дитячий парк «Казка», ландшафтний дендропарк «Нескучное» та ін.), нічні клуби («Червона Рута», «Кристал», «Асторія», «Marinad» тощо). Майже у кожному районному центрі є краєзнавчі музеї, але присутні і художні: музей Чехова (м. Суми), музей грошей (м. Суми), альпінізму (м. Суми), кави та шоколаду (м. Тростянець), горюнської культури (с. Нова Слобода) та інше, дані музеї є унікальними, так як не мають аналогів у Сумській області. У обласному центрі є ще філармонія, декілька кінотеатрів, театрів музичної драми та музичної комедії.

На сьогоднішній день реалізується проект «Велике будівництво» до якого потрапили 2 основні дороги: Суми – Київ, Суми – Харків. Решта доріг районного та обласного рівня знаходяться в незадовільному стані і потребують відновлення.

Сумщина також має місця та об'єкти, які створюють імідж території, серед них: Альтанка, символом торбини, троянди, цукор, І. Г. Харитоненко. Також Сумщина має популярні фестивалі, про які знають в будь-якому куточку країни, серед них: «Сурми України», «Чехов фест», «Чайковський фест» тощо.

У період пандемії, коли кордони зачинено і люди сидять по домівках, необхідно розвивати місцеву інфраструктуру, створювати нові атракції, популяризувати їх. Таким чином можна збільшити туристські надходження до бюджету області, територіальної громади тощо, популяризувати область,

створюючи позитивний імідж, щоб і надалі туризм був провідною галуззю у територіальних громадах.

Станом на 2021 рік Сумщина має 51 об'єднану територіальну громаду, яка має вдосконалювати свої території: відновлювати пам'ятки, створювати заходи, які зацікавлять туристів, покращувати інфраструктуру ОТГ, вдосконалювати кадри, які зможуть надати відповідне обслуговування та інше. Це допоможе підвищити туристський потенціал області в цілому, вдосконалити недоліки, які перешкоджали прибуттю туристів на Сумщину [27].

На даний час Сумська область має всі умови для розвитку туризму: природні умови; культурно-історичні надбання; людські ресурси, але існують фактори, які в будь-якому випадку заважатимуть розвитку туризму. Таким фактором є місцезнаходження області. Через Сумщину не пролягають ні авіасполучення, ні основні залізничні шляхи, не проходять основні автомагістралі. Область знаходиться досить далеко від прогресивних областей України, таких як Київ, Харків, Одеса. Також мінусом є недосконалість доріг, які ведуть на Сумщину.

Але попри всі недоліки, Сумська область намагається створити всі умови для підвищення туристського потенціалу території. Серед таких заходів є відновлення доріг по всій території, створення тематичних фестивалів, створення бренду Територіальних громад, приклад яких ви можете побачити у додатку Г тощо.

Отже, аналізуючи вище написане, можемо зробити висновки, що Сумщина є досить цікавою областю. Вона має як позитивні так і негативні сторони, але з кожним днем Сумщина вдосконалюється і становиться більш привабливою для відвідування туристів із сусідніх областей так і іноземних туристів. Далі ми розглянемо перспективи розвитку туристичної діяльності в об'єднаних територіальних громадах Сумської області.

2.2. Перспективи розвитку туристсько-екскурсійної діяльності в об'єднаних територіальних громадах Сумської області

Сумська область багата на ресурси, які можна використовувати розвиваючи туристську діяльність, основна частина яких знаходиться у регіонах. Регіональний туризм – туристична діяльність, характерна для геотуристичних територій з однотипними умовами розвитку туризму та подібним рівнем туристичної освоєності [46].

Велика кількість територіальних громад Сумщини мають потенціал для розвитку, але не займаються їх просуванням, також існують громади, що активно популяризують свої території, яскравим прикладом є Тростянецька об'єднана територіальна громада. На її території активно проходять масові заходи, які відвідують тисячі туристів поповнюючи бюджет, створюючи імідж території, популяризуючи її серед іноземних та вітчизняних туристів. Також намагається розвинути свою територію Миропільська громада, яка також запровадила арт-фестиваль задля популяризації території та залучення до неї коштів. Завдяки туристській діяльності, території, які не мають великих підприємств, природних джерел, пам'яток національного значення тощо, можуть популяризувати себе завдяки туризму, створюючи тематичні заходи, проводячи екскурсії, розробляючи активні маршрути та інше.

На даний час регіони живуть згідно стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021 – 2027 рр., в якому одним із основних завдань є розвиток туризму у регіонах [47]. Для досягнення даного завдання було запропоновано ряд питань, які мають бути вирішеними до кінця строку, серед них:

- туристична промоція області (створення мережі туристично-інформаційних центрів, проведення промоційних туристичних кампаній з використанням мережі Інтернет, діджиталізація туристських дестинацій);

– розвиток туристичних об'єктів, продуктів та мереж (проведення навчань з підвищення кваліфікації, створення турпродуктів, організація та проведення фестивалів найвищого рівня тощо).

Проаналізувавши головні завдання можемо сказати, що план розвитку територіальних громад досить непоганий і в майбутньому від дуже допоможе розвинути території і популяризувати їх серед туристів.

Через довготривалий карантин, спровокований захворюванням Covid-19, кордони зачинено і туристи не мають змогу відвідати популярні курорти, саме тому необхідно популяризувати регіональний туризм, який набагато доступніший для сімей, людей третього віку, молоді. Даний вид туризму є набагато цікавішим, через активне проведення часу, пізнання минулих традицій, культури свого народу та інше.

На базі вищезазначеного, проаналізуємо загрози та можливості розвитку туристської діяльності в регіонах та представимо їх у SWOT- аналізі у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

SWOT- аналіз розвитку туристської діяльності в регіонах Сумщини

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> 1. Наявність унікальних туристських ресурсів; 2. Сприятливі умови та значний туристський потенціал для розвитку туризму; 3. Розвиток зеленого туризму; 4. Наявність охочих розвивати територію; 5. Наявність базової інфраструктури; 6. Колорит місцевості; 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Недосконала дорога по області; 2. Відсутність бренду території; 3. Відсутність високого рівня інфраструктури на території громад та під час подорожі до неї; 4. Наявність туристських кадрів; 5. Відсутність будь-яких туристських заходів; 6. Недосліджені пам'ятки території; 7. Низький рівень упровадження новітніх технологій;

7. Приваблива територія для проведення фестивального туризму;	8. Розвиток нормативно-правової бази; 9. Недостатня популяція внутрішнього туризму;
Можливості	Загрози
1. Розвиток територій; 2. Збільшення надходжень до бюджету регіону; 3. Поява нових робочих місць на території громади; 4. Створення іміджу та бренду території; 5. Просування туристичних продуктів на ринок турпослуг; 6. Збільшення потоку туристів; 7. Залучення інвесторів.	1. Низька конкурентоспроможність місцевих пропозицій по відношенню до виїзного туризму; 2. Недостатня кількість надходження із бюджету; 3. Прикордонне положення із Російською Федерацією; 4. Недостатній турпотік через захворювання Covid-19; 5. Незацікавленість адміністрації.

Підводячи підсумки можемо сказати, що будь-який регіон Сумської області має туристський потенціал, але його розвиток знаходиться на початковому етапі. На базі Новослобідської об'єднаної територіальної громади розглянемо основні проблеми розвитку туризму на території, запропонуємо шляхи вирішення проблеми.

Новослобідська об'єднана територіальна громада розташована у Сумській області, адміністративним центром якої є село Нова Слобода. До територіальної громади відноситься 2 селища та 20 сіл.

Громада має гарне географічне положення, тому що, через ОТГ протікає декілька річок, серед них річка Сейм, Горн, Вир, Клевень, Обеста, Лапуга та інші. Також на території є водосховища з однойменною назвою – «Лапуга» та «Ольшанка». На території розташовані і озера, одним із них є Баб'євка. Територія

досить рівнинна, але трапляються невеликі перепади висот, що утворюють невеликі гори. Новослобідська територіальна громада має спільний кордон із Російською Федерацією, що на даний час не є позитивним фактором.

Новослобідська ОТГ має досить унікальну історичну спадщину, пам'ятки, якими можна зацікавити іноземних та вітчизняних туристів. На території Новослобідської громади є Софронівський монастир, Етнографічний музей горюньської культури та меморіал пам'яті «Дзвін скорботи».

Історична спадщина Новослобідської громади є досить унікальною. Дана територія була заселена ще у епоху неоліту (IV-III тис. до н.е.) [48]. Існують припущення, що на цій території були поселення неоліту та бронзи, було виявлено городище скіфських часів [52].

Нова Слобода ще відома завдяки своєму званню «Місце партизанської слави», що отримало разом з Путивльщиною. В роки Великої Вітчизняної війни на території діяв партизанський загін, який згодом перетворився на з'єднання партизанських загонів Сумської області на чолі з С. А. Ковпаком та С. В. Руднєвим [49].

Розглядаючи природний потенціал території, можемо зазначити, що на території знаходиться «Сеймський» регіональний парк, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Новослобідські дуби» в якому розташовані столітні дуби, ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Середньосеймський» [50].

Розглядаючи вже інфраструктуру території можемо сказати, що вона не розвинена. На території не має ні готелів, ні ресторанів. Із інфраструктури присутні тільки невеличкі магазини з найнеобхіднішими речами.

Новослобідська територіальна громада не має певного іміджу. Територія малорозвинена і не має розвитку у туристській справі. Хоча ми можемо зазначити, що територія дедалі більше славиться горюньською культурою, на базі якої і можна створити бренд громади, просуваючи який, можна створити позитивний імідж території.

Також територіальна громада може використовувати відомих постатей, що зробили певний внесок у територію, для її популяризації. У Новослобідській громаді відомі такі імена, як:

- Ковпак Сидір Артемович (1887-1967) – командир Путивльського партизанського загону і з'єднання партизанських загонів Сумської області, член нелегального ЦК КП (б) України, генерал-майор, двічі Герой Радянського Союзу;
- Руднєв, Семен Васильович (1899-1943) – Герой Радянського Союзу (1944, посмертно), один з керівників партизанського руху на Україні, генерал-майор (1943);
- Угрюмов Микола Степанович (1902-1982) – Герой Радянського Союзу, народився в місті Путивль;
- Павлов Всеволод Володимирович (1898-1972) – відомий радянський єгиптолог, історик мистецтв, заслужений працівник культури РРФСР. Похований у Москві [51].

Новослобідська територіальна громада є досить сприятливою для розвитку туризму. Основним завданням для популяризації громади є просування своєї території, унікальних пам'яток, історичної спадщини. Для того, щоб зрозуміти на скільки територія на даний час є популярною, ми провели анонімне опитування серед молоді з питань обізнаності громади та туристського потенціалу. Провівши опитування, що зображено у додатку И, ми дізнались, що:

1. більше половини молоді не відвідувати територіальну громаду, що зображено у додатку Д;
2. з пізнавально-рекреаційною метою приїздили лише 12,5 %, що можна побачити на додатку Е;
3. велика кількість опитуваних хотіли б побувати у Новослобідській ОТГ, що спостерігається на додатку Ж;

4. найбільш відомими пам'ятками Новослобідської територіальної громади є Софронівський монастир та музей горюньської культури, а потім меморіал пам'яті «Дзвін скорботи» та Середньосеймський заказник;

5. 87% опитуваних хотіли б відвідати дану місцевість, щоб дізнатися про історію, культуру та дослідити пам'ятки території.

Підводячи підсумки, можемо сказати, що Новослобідська об'єднана територіальна громада є привабливим туристичним об'єктом. На її балансі є невелика кількість пам'яток, які можна просувати та робити на цьому гарний імідж території. Використовуючи всі ресурси можна впроваджувати туристську діяльність, створюючи екскурсійні маршрути, розвивати активний туризм, запроваджувати фестивалі. Дані заходи активізують туристські надходження, що в свою чергу принесе неабияку користь для територіальної громади у вигляді поповнення бюджету, створення нових робочих місць, розвитку інфраструктури, брендування місцевості, залучення туристів на територію.

Висновки до розділу 2

Отже, об'єднані територіальні громади Сумської області мають великий туристський потенціал, що знаходиться на стадії розвитку. Більша кількість територіальних громад має сприятливе географічне положення, велику кількість природних ресурсів та унікальні пам'ятки, які необхідно розвивати та популяризувати. Також необхідно звернути увагу на розвиток інфраструктури, що знаходиться досить в поганому стані: відновлення доріг в межах території, залучення підприємців до відкриття закладів розміщення та харчування, створення зон відпочинку тощо.

Не потрібно забувати ще і про створення бренду території. Згідно стратегії регіонального розвитку Сумської області, до 2027 року всі територіальні громади мають виконати ряд завдань і одним із них є брендування території.

Сподіваємося, що до 2027 року усі завдання будуть виконані належним чином і туристський потік на територіях значно виросте.

Також необхідно звернути увагу на відсутність кваліфікованих спеціалістів, що якісно зможуть надати послуги усім бажаючим. Необхідно їздити по більш просунутим територіальним громадам, задля залучення досвіду в розвитку туризму на території, також необхідно створювати підготовчі курси для майбутніх спеціалістів, залучати молодь до створення інновацій у громаді, проведення заходів та створенні реклами для популяризації території.

Розглянувши ресурси Новослобідської об'єднаної територіальної громади, дослідивши потенціал серед інших територіальних громад, ми хотіли б запропонувати туристський маршрут, що забезпечить постійний туристський потік на територію громади, зможе зацікавити як вітчизняних так і іноземних туристів до відвідування території.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ЕКСКУРСІЇ НА БАЗІ ПУТИВЛЬСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Паспорт екскурсії

Вступ. На сьогоднішній день, туристська справа набуває розвитку як в Україні так і в регіонах в цілому. Сучасний світ цікавиться більше здоровим способом життя, подорожами, активним відпочинком, а не сидінням удома. В час пандемії туристська справа є найбільш актуальною, бо суспільство втомилось сидіти у «4 стінах» багатоповерхівок і дивитися у телевізор, комп'ютер тощо. Так як відвідувати популярні туристські маршрути, на даний час, не є можливим, необхідно розвивати регіональний туризм, який знаходиться поруч.

Сумська область має велику кількість пам'яток, що можна представити туристу і більша їх кількість знаходиться у регіонах. Більшість територіальних громад Сумської області маю гарне географічне положення, природні ресурси, історичну та культурну спадщину, яку необхідно просувати серед вітчизняних та іноземних туристів. Є регіони, які активно розвивають туризм у своїй місцевості, створюючи фестивалі, екскурсійні маршрути, розвивають активний туризм задля популяризації території. Тростянецька об'єднана територіальна громада займається розвитком туризму найбільше. Вона відома своїми фестивалями на всю Україну і не тільки. На жаль є, територіальні громади, які через недосвідченість або нестачу кадрів не знають про свій туристичний потенціал, тому і не намагаються розвинути туризм на території.

Серед таких територій – Новослобідська об'єднана територіальна громада, що має величезний туристський потенціал, але не займається популяризуванням території. Саме тому ми хочемо запропонувати екскурсійний маршрут до Новослобідської ОТГ, задля підвищення регіонального туризму.

Вихідні дані

Тема екскурсії: історико-етнографічна екскурсія.

Назва екскурсії: Стежками горюньської культури.

Сегмент споживачів туристського ринку: різновікова категорія споживачів.

Протяжність: 235 км.

Початок і кінець екскурсії: місто Суми, Покровська площа, сквер «Щастя» (біля Макдональдса).

Маршрут: м. Суми, Покровська площа → вул. Іллінська → вул. Степана Бандери → вул. Білопільський шлях → по трасі Р44 → с. Линово → с. Нова Слобода → по трасі Р44 → м. Суми, вул. Білопільський шлях → вул. Степана Бандери → вул. Іллінська → Покровська площа

Вид маршруту: комбінований.

Схема маршруту зображена у додатку 3.

Методична розробка екскурсії

№	Ділянки пересування по маршруту	Місце зупинок	Об'єкт показу	Тривалість огляду об'єкта	Основний зміст інформації	Організаційні вказівки	Методичні вказівки
1	Місто Суми, Покровська площа → автобусом → вул. Іллінська → автобусом → вул. Степана Бандери → автобусом → вул. Білопільський шлях → автобусом → траса Р44 → автобусом → село Линово	Село Линово	Церква Миколи Чудотворця	00:30	1. Історія створення пам'ятки	Переміщення по пішохідній зоні, екскурсивод розміщується біля об'єкта	Метод показу об'єкта
2	Село Линово → автобусом → село Нова Слобода	Село Нова Слобода	Меморіал «Дзвін Скорботи»	00:30	1. Історія створення пам'ятки	Переміщення по пішохідній зоні, екскурсивод розміщується біля об'єкта	Метод показу біля об'єкта
3	Село Нова Слобода → автобусом → Софронієвський монастир	Софронієвський монастир	Софронієво-Мовчанська печерська	02:00	1. Історія створення пам'ятки	Переміщення по пішохідній зоні, екскурсивод	Метод показу

			пустинь Різдва Пресвятої Богородиці		2. Цікаві факти	розміщується біля об'єкта	біля об'єкта
4	Софронієвський монастир→ автобусом→ музей горюньської культури	Музей горюньської культури	Музей горюньської культури	03:00	1. Історія створення пам'ятки 2. Цікаві факти 3. Легенди	Переміщення по пішохідній зоні, екскурсовод розміщується попереду об'єкта	Метод показу біля об'єкта
5	Село Нова Слобода, музей горюньської культури→ автобусом→ село Линово→ автобусом→ траса Р44→ автобусом→ місто Суми, вул. Білопільський шлях→ автобусом→ вул. Степана Бандери→ автобусом→ вул. Іллінська→ автобусом→ Покровська площа						

Картки об'єктів

КАРТКА ОБ'ЄКТА № 1

1. Церква Миколи
Чудотворця, Іллінський храм.

2. Сумська область,
Новослобідська ОТГ,
село Линово.

3. Перша згадка про храм в
селі Линове значиться в перепису
1615 року. Храм спочатку
складався з трьох частин, середня

складова була з восьмигранним барабаном і куполом. Також була прибудована
дзвіниця. Так храм існував на межі XIX-XX століть, коли побудували ще два
бокові вівтарі.

4. Миколай – римський християнський священик грецького походження,
єпископ Мирський, святий.

5. Об'єкт знаходиться на реконструкції, зберіг первозданий вигляд.

6. Історична, архітектурно-містобудівна.

7. zruchno.travel, книга пам'яті Сумської області.

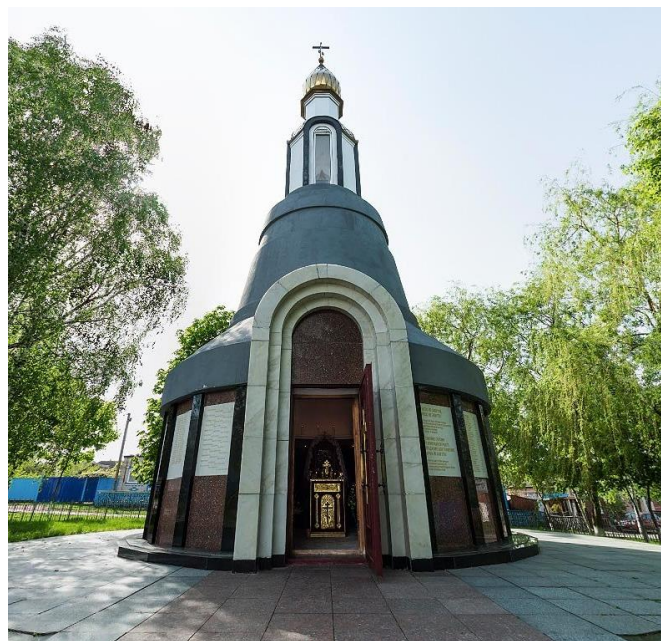
8. 17.04.2021 р., Адаменко Аліна – студентка.

КАРТКА ОБ'ЄКТА № 2

1. Меморіал «Дзвін скорботи».
2. Сумська область,
Новослобідська ОТГ, село Нова
Слобода.
3. Основним об'єктом меморіалу
є витончена споруда каплиці.
Інтер'єр стриманий: угорі настінний
розпис – ікона Спас Нерукотворний,
у центрі – майстерно вирізьблена з
дерева ікона Пресвятої Богородиці

та свічник для поминання. За християнським звичаєм бажаючі можуть поставити свічку за упокій душі загиблих. Урочисто і разом з тим трагічно звучить духовна музика Бортнянського. У каплиці також експонується постійно діюча фотовиставка «Понад роками дзвони лунають». Зовні, на мармурових плитах, вмонтованих у стіни, викарбувані імена новослободців, життя яких обірвалося в той жахливий день та поетичні рядки О. Вертіля.

4. Сьомого липня 1942 року гітлерівськими карателями було вбито 586 мешканців Нової Слободи. Серед них: 70 дітей віком від 1 до 10 років, 256 жінок, 260 підлітків та старих. Окупанти помстилися новослобідчанам за допомогу партизанам з'єднання Ковпака та Руднева.
5. Об'єкт знаходиться у гарному стані, відвідати можна протягом дня.
6. Історична, воєнно-історична.
7. Державний історико-культурний заповідник у м. Путивлі.
8. 17.04.2021 р., Адаменко Аліна – студентка.

КАРТКА ОБ'ЄКТА № 3

1. Софронієво-
Мовчанська печерська
пустинь Різдва

Пресвятої Богородиці.

2. Сумська область,
Новослобідська ОТГ,
село Нова Слобода.

3. Православний

чоловічий монастир в Україні, розташований на горі Чудна в селі Нова Слобода Сумської області. Заснований близько 1630 року, занедбаний у радянські часи, повернутий за незалежності України релігійній громаді й відреставрований у 1999 році. Належить УПЦ московського патріархату. Архітектурний комплекс Софроніївського монастиря формують декілька споруд, центральною з яких вважається Надбрамна Покровська церква. У храмовій споруді можна простежити риси сучасних архітектурних прийомів: граційно вигнуті карнизи, тонкі пілястри, пишні лиштви абошо. Ліворуч від Надбрамної церкви міститься корпус чернечої трапезної Двостовпова зала трапезної є унікальною в українській архітектурі. Неподалік від трапезної розташовано колишній лікарняний корпус, збудований у «неоросійському» (або псевдоросійському) стилі. Також на території монастирського комплексу є настоятельський корпус, що теж був збудований в «неоросійському» стилі.

4. Заснування Софроніївської пустині — начебто її створили монахи Києво-Печерської лаври, що залишили Київ через навалу орд монголо-татар, які у 1240 році майже дощенту знищили місто та його святині, як про цю трагедію подано звітку в літописі.

5. Об'єкт знаходиться в чудовому стані, відвідати можна впродовж дня.

6. Історична, релігійна.

7. Вікіпедія, Мандруй Україною.

8. 17.04.2021 р., Адаменко Аліна – студентка.

КАРТКА ОБ'ЄКТА № 4

1. Музей горюньської культури.

2. Сумська область,
Новослобідська ОТГ, село Нова Слобода.

3. Музей представляє собою садибу горюнів кінця XIX – початку XX століття. Крім самого будинку можна побачити

традиційні господарські будівлі: сарай, клуню, млин, а також незвичайний колодязь-журавель. Атмосфера минулого століття передається за допомогою старовинних предметів побуту, меблів, одягу, посуду, ремісничих інструментів. Здається, що ви прийшли в гості до звичайної української сім'ї, тільки сто років тому. Тут і старовинні ікони, і вишиті рушники, і колиска, і ткацький верстат.

4. Схіно-слов'янський субетнос горюни, що проживають у Новій Слободі в обмеженій кількості.

5. Об'єкт в чудовому стані, можна відвідати протягом дня.

6. Історична, етнографічна, мистецтвознавча.

7. Мандруй Україною, Державний історико-культурний заповідник у м. Путивлі.

8. 17.04.2021 р., Адаменко Аліна – студентка.

Програма екскурсії

- 07:00 – 08:40 – дорога (м. Суми – с. Линове);
- 08:40 – 09:10 – екскурсія у церкві Миколи Чудотворця;
- 09:10 – 10:10 – майстер клас з виготовлення національної страви «сичики» у зеленій садибі «Марії Петрівни»;
- 10:10 – 11:00 – дегустація страв майстрині, обід;
- 11:00 – 11:14 – дорога (с. Линово – меморіал пам'яті «Дзвін Скорботи» у селі Нова Слобода);
- 11:15 – 11:30 – екскурсія до музею-меморіалу;
- 11:30 – 11:40 – дорога (меморіал «Дзвін Скорботи» – Софронівський монастир);
- 11:40 – 14:00 – екскурсія у Софронівському монастирі, столітніх печерах, медитація на горі Чудна та з багатовіковими дубами;
- 14:00 – 14:10 – дорога (Софронівський монастир – музей горюньської культури);
- 14:10 – 17:00 – екскурсія у музеї, приготування борошна, прядіння із овечої вовни, плетіння лаптів та етно-вечеря національними стравами горюньської культури (у музеї);
- 17:00 – 17:40 – дорога (с. Нова Слобода – м. Суми).

3.2. Калькуляція екскурсії

Важливою складовою при розробці туристських продуктів є їх ціноутворення. Ціноутворення туристських продуктів відіграє велику роль у побудові маркетингової стратегії по реалізації та просуванню туристських продуктів, тому калькуляція певного туристського продукту в інших умовах просування або реалізації туристського продукту має стратегічне значення в розвитку туристського бізнесу, турпродукти поділяється на початкові, впроваджені, так і на стабільні, що користуються попитом.

Розглянемо створену нами калькуляцію власне розробленого туристського продукту та визначимо її особливості. Перш ніж розглядати розроблену

калькуляцію, необхідно визначити атрактивну сутність запропонованого туристського продукту, яка буде сприяти просуванню туру на туристському ринку. До атрактивності туру запропонованого туристсько-екскурсійного продукту входить майстер-клас.

Так до складу екскурсійного туру входить майстер-клас з приготування національної горюньської страви «сичики» у зеленій садибі «Марії Петрівни» після якого відбудеться обід на базі зеленої садиби. Далі у програмі запланована екскурсія до Софронівського монастиря, де можна, по бажанню, зробити пожертвування. Також відвідаємо печери монастиря, проведемо медитацію на чудотворній горі Чудна та з тисячолітніми дубами, зарядимося енергією та позитивом. Відвідаємо меморіал пам'яті «Дзвін скорботи», де є можливість придбати сувенірну продукцію, також завітаємо до музею горюньської культури, де відбудеться ряд заходів, серед них: майстер-клас з плетіння лаптів, прядіння з овечої вовни та конопляних ниток, меління борошна на жорнах тощо. На території музею відбудеться комплексна вечеря з етнографічної горюньської тематики.

У таблиці 3.1 розглянемо калькуляцію туру у розрізі на одного екскурсанта та туристської групи.

Таблиця 3.1

Кошторис турпродукту

Витрати	Витрати (%)	Витрати на одну особу (грн.)	Витрати на групу із 20 осіб (грн.)
1. Прямі витрати на виробництво туристсько-екскурсійного продукту			
Транспортне обслуговування	20	94	1880
Участь туристів у майстер-класі та обід	21,3	100	2000
Участь у етно-вечері у музеї горюньської культури	21,3	100	2000

Екскурсія Софронівського монастиря та печер	0	Безкоштовно (можливе пожертвування)	
Відвідування музею горюньської культури (вхідний білет)	10,5	50	1000
Оплата послуг гίδα-екскурсовода	16	75	1500
Медичне страхування туристів	2,2	10,35	207
Всього:	91,3	430	8587

Отже, ми розглянули прямі витрати на виробництво туристсько-екскурсійного продукту, необхідно також звернути увагу на загальні витрати, які спіткатимуть під час створення туристсько-екскурсійного продукту, розглянемо їх у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Загальні витрати

2. Загальні витрати тур агенції на виробництво та просування туристсько-екскурсійного продукту					
Витрати	Витрати (%)	Витрати за день (грн.)	Витрати за місяць (грн.)	Витрати за квартал (грн.)	Витрати на рік (грн.)
ЄСВ	0,6	44, 6	1 340	4 020	48 240
ПДФО	0,5	40	1 200	3 600	14 400
Єдиний податок	0,3	20	600	1 800	21 600
Оренда приміщення	1,7	167	3 500	10 500	42 000
Комунальні послуги	0,3	24	700	2 100	8 400
Реклама	2,8	271	8 140	24 420	97 680
Послуги інтернету та зв'язку	0,2	7	200	600	2400

Всього	6,4	553	16 590	49 770	199 080
<i>Собівартість продукту</i>	<i>100</i>	<i>9 714</i>	<i>97 140</i>	<i>291 420</i>	<i>1 165 680</i>
Прибуток (18%) на туристський продукт	118	1 749	17 485	52 456	209 822
<i>Вартість туристського продукту</i>		<i>574</i>	<i>5 740</i>	<i>17 220</i>	<i>68 880</i>

Нами складена калькуляція туристсько-екскурсійного продукту, до якого входить транспорт, послуги гίδα-екскурсовода, страхування, додаткові туристичні послуги, харчування.

Розглянемо більш детально калькуляцію туристсько-екскурсійного продукту:

1) Оренда автобусу на 20 місць має ціну 8 грн./км. Екскурсійний маршрут має протяжність 235 км, отже ціна всієї подорожі складатиме $235 \text{ км} * 8 \text{ грн.} = 1880 \text{ грн.}$ [53].

2) Ціна медичного страхування туристів на групу складає 207 грн., а на одну особу складає 10,35 грн., ціна вказана із страховим випадком 3000 грн. [54].

3) Вартість гίδα-екскурсовода є постійною для групи екскурсантів, тобто ціна, по відношенню до одного туриста може змінюватися від кількості екскурсантів.

4) Обов'язковою складовою є оплата Єдиний соціальний внесок (ЄСВ), який складає 22% від мінімальної заробітної плати (ЗП), тобто 1320 грн./місяць, 3960 грн. за квартал та 15840 грн. за рік.

5) Наступними витратами є ПДФО (Податок на доходи фізичних осіб) що складає 20% від мінімальної ЗП (так як туристичні агентства відносяться до II групи податкових зобов'язань), тобто 1200 грн./місяць, 3600 грн. за квартал та 14400 грн. за рік.

- 6) Оренда приміщення складає 3500 грн. на місяць
- 7) Комунальні послуги складають 700 грн. на місяць, за квартал отримуємо 2100 грн., а за рік – 8400 грн.
- 8) На місяць рекламні послуги коштуватимуть 8140 грн., на квартал – 24420 грн., рік – 97680 грн.
- 9) Також присутній Єдиний податок, що складає 600 грн.

Реклама екскурсійного маршруту буде представлена у таких напрямках, як буклети, реклама у загальноміських та міжміських транспортах маршруту Суми – Путивль, Суми – Нова Слобода, реклама у соціальних мережах таких як Instagram, Facebook, розсилка повідомлень у Viber, Telegram та інше, що наведене у таблиці 3.3. Реклама забезпечить зацікавленість екскурсійним маршрутом не тільки в містах, а й селах, що збільшить туристський потік на дану територію. Також завдяки даній рекламі піде розповсюдження інформації серед мешканців областей, а як відомо «сарафанне радіо» працює не гірше ніж звичайна реклама.

Таблиця 3.3

Витрати на рекламу екскурсії

Статті витрат	Кількість (шт.)	Ціна за одиницю (грн)	Загальна вартість (грн)
Рекламні оголошення (буклети)	1000	0,99	990
Реклама у транспортах на місяць	10	50	500
Реклама у газеті на місяць	10	50	500
Реклама у соцмережах на місяць	30	80	2400
Розміщення афіш на рекламних щитах на місяць	15	250	3750
Всього:			8140

Отже, виходячи з вище зазначеного, що ціна туристсько-екскурсійного туру складатиме 574 грн на особи, а на групу із 20 осіб 11 480 грн. Загальні фінансові показник, щодо бізнес-планування реалізації розробленого туристського продукту протягом місяця, кварталу та року викладено у табличках 3.1 та 3.2. Екскурсійний маршрут є доступний кожному, тому відвідування його буде досить регулярним.

Висновки до розділу 3

Можемо зробити висновки, що кожен регіон Сумської області може розвивати туризм. На прикладі Новослобідської об'єднаної територіальної громади ми показали, що можна створювати маршрути, які зацікавлять різновікову категорію споживачів.

Розробили ексклюзивний екскурсійний маршрут, що допоможе популяризувати територію і зробити її туристично-привабливою. Охопивши невелику частину пам'яток, ми задали екскурсійному маршруту певного напрямку, завдяки чому екскурсія матиме певний колорит. Маловідомий субетнос горюни, є певною родзинкою нашої подорожі, що робить екскурсію унікальною та неповторною. Даний продукт матиме великий попит на туристичному ринку, бо екскурсійний маршрут має досить невелику ціну, яку можуть дозволити собі школярі, студенти, молодь, також зацікавитися можуть люди третього віку та робітнича верства населення. Програма екскурсії досить різноманітна і допоможе туристам відпочити від буденності на свіжому повітрі. На екскурсійному маршруті продемонстровано як сучасний побут населення, так і первозданний вигляд побуту населення. Також присутня велика кількість майстер-класів, що зацікавлять до відвідування батьків із дітьми.

Використовуючи даний екскурсійний маршрут до Новослобідської об'єднаної територіальної громади збільшиться туристський потік, відбудуться

надходження до бюджету, накопичуватиметься позитивний імідж території тощо.

Отже, зробимо висновок, що екскурсійна діяльність позитивно вплине на надходження туристів на територію, тому необхідно створювати екскурсійні маршрути до Новослобідської ОТГ.

ВИСНОВКИ

Отже, можемо зробити висновки, що у туризмі екскурсійна справа займає почесне місце. Діяльність має багатовікову історію зародження та процвітання, яка починає свою діяльність ще у XVII столітті. Все починалось із звичайних виходів на природу для дослідження навколишнього середовища, а на сьогодні екскурсії переросли у популярний вид діяльності, яким займаються у всьому світі.

Екскурсійна діяльність – це багатогранна праця великої кількості людей, яка спрямована на розвиток територій, популяризації туризму, підвищення обізнаності населення, дослідження історичної та культурної спадщини території тощо. Створенням екскурсій повинна займатися професійна людина, яка звернеться до кваліфікованих спеціалістів задля достовірності інформації, знає методику створення екскурсій, основні моменти на які необхідно звернути увагу, як в майбутньому зацікавити екскурсантів та багато іншого.

У своїй роботі ми дослідили туристичний потенціал Сумської області, розглянули переваги та недоліки території, перспективи розвитку області. Також звернули увагу на кількість історичних та природних пам'яток, розглянули заходи, що проводяться на території області, які сприяють розвитку туристської справи. Проаналізували перспективи розвитку різних видів туризму у Сумській області, що можуть допомогти розвинути регіон і створити йому позитивний імідж.

Особливу увагу ми звернули на дослідження сутності регіонального туризму на території Сумської області. Довели, що регіони Сумщини мають перспективи для розвитку туризму на території. Виділили позитивні і негативні моменти, що висвітлили у SWOT-аналізі. Розглянули види туризму, розвиваючи які можна просувати територію серед вітчизняних та іноземних туристів. Висвітлили особливості регіонів Сумської області та проаналізували розвиток туристичної справи в Об'єднаних територіальних громадах.

На базі Новослобідської об'єднаної територіальної громади ми довели, що на базі будь-якої територіальної громади, можна розвинути туризм. Дослідивши сприятливі сторони для розвитку, ми запропонували заходи задля підвищення атрактивності регіону. Користуючись унікальними ресурсами Путивльської громади ми створили екскурсійний маршрут, що зацікавить туристів із прилеглих територій та навіть іноземних туристів. Екскурсійний маршрут «Стежками горюньської культури» є унікальним, так як даний етнос залишився тільки на території Новослобідської громади. При створенні відповідної реклами екскурсії, вдосконаленні туристської інфраструктури, відновлені доріг по території громади туристські надходження будуть завжди, тому і надходження до бюджету громади відбуватимуться на постійній основі. Даний екскурсійний маршрут можна варіювати відповідно до групи, яка вирушає на екскурсію, пори року чи інших умов.

Таким чином, підвищення атрактивності в регіонах Сумської області за допомогою екскурсійної справи можливе. При наявності будь-яких об'єктів показу чи історичної спадщини території, можна створити екскурсійні маршрути, які звернуть увагу на непопулярні території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про туризм». Верховна Рада України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95> (дата звернення: 19.01.2021).
2. Кудла Н. Є. Маркетинг туристичних послуг : навчальний посібник.
К.: Знання, 2011. 350 с.
3. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці :
Книги – XXI, 2003. 300 с.
4. Зорін І. В., Каверіна Т. П., Квартальнов В. А. Туризм як вид
діяльності : підручник. М.: Фінанси та статистика, 2005. 300 с.
5. Історія екскурсійної діяльності : навчальний посібник /
В. К. Федорченко та ін. К.: Кондор, 2004. 166 с.
6. Король О. Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі : навчальний
посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2016. 144 с.
7. Долженко Г. П. Экскурсионное дело : навч. Посіб. М.: ИКЦ «Март»,
2005. 272 с.
8. Емельянов Б. В. Экскурсоведение : підручник. М.: Советс. Спорт,
2004. 216 с.
9. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеезнавство : навч. Посіб. К.:
Знання, 2008. 428 с.
10. Кулаев К. В. Екскурсійна діяльність: теоретичні та методологічні
основи : навч. Посіб. М.: Турист, 2004. 96 с.
11. Емельянов Б. В. Организация работы курсов из переподготовки и
подготовки экскурсоводов : навч. Посіб. М.: Турист, 1989. 118 с.
12. Король О. Д. Розробка маршруту туру. Все о туризме: туристическая
библиотека. URL: https://tourlib.net/books_ukr/korol-ekskurs3-1.htm (дата
звернення: 28.02.2021).
13. Технологія розробки екскурсій.
URL: https://pidru4niki.com/10611207/kulturologiya/tehnologiya_rozrobki_ekskursiui
(дата звернення: 28.02.2021).

14. Приклад проекту розробленого маршруту екскурсії. Складання методичної розробки. Складання індивідуального тексту. Туризм – Автобусные туры. Активный отдых. Архитектура. Круизы. Отдых с детьми. URL: <https://shimanovskadm.ru/uk/otdyh-u-morya/primer-proekta-razrabotannogo-marshruta-ekskursii-sostavlenie.html> (дата звернення: 28.02.2021).

15. Складання індивідуального тексту. URL: <https://studfile.net/preview/7489924/> (дата звернення: 28.02.2021).

16. Пример контрольного текста. URL: <https://studfile.net/preview/5720654/> (дата звернення: 17.03.2021).

17. Індивідуальний текст. URL: <https://www.freepapers.ru/107/ndividualnij-tekst-ekskurs/40274.258274.list1.html> (дата звернення: 17.03.2021).

18. Як побудувати екскурсію. Індивідуальний текст екскурсії. Опис товарів і послуг. URL: <https://shimanovskadm.ru/uk/aktivnyjj-otdyh/kak-postroit-ekskursiyu-individualnyi-tekst-ekskursii.html> (дата звернення: 17.03.2021).

19. Картки екскурсійних об'єктів. Calameo.com. URL: <https://ru.calameo.com/books/002979071233001406374> (дата звернення: 17.03.2021).

20. Методичні рекомендації, технологічні картки екскурсій «Мандрівники – Пізнайки». Освітній проект «На Урок» для вчителів. URL: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-tehnologichni-kartki-ekskursiy-mandrivniki---piznayki-48774.html> (дата звернення: 17.03.2021).

21. Значення дослідження туристичного потенціалу території. Все о туризме: туристическая библиотека. URL: https://tourlib.net/books_ukr/ (дата звернення: 17.03.2021).

22. Вийшов друком атлас-довідник «Природнозаповідний фонд Сумської області». URL: <http://sm.gov.ua/ru/arkhiv1/20265-896966969696965.htm>

23. Корнус А. О., Удовиченко І. В., Леонтьєва Г. Г., Удовиченко В. В., Корнус О. Г. Географія Сумської області: природа, населення, господарство. Суми : ФОП Наталуха А. С., 2010. 184 с.

24. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство : навч. посіб. К.: Альтерпрес, 2003. 352 с.
25. Сумська область — Вікіпедія.
URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сумська_область (дата звернення: 29.03.2021).
26. Сумська обласна державна адміністрація
URL: <http://sm.gov.ua/uk/oda/116-viddil-turyzmu> (дата звернення: 29.03.2021).
27. Головне управління статистики в Сумській області
URL: sumy.ukrstat.gov.ua/?menu=126&level=3
28. Багалій Д. І. Історія Слобідської України. Харків : Основа, 1990. 256 с.
29. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : Збірник наукових праць. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2001. 569 с.
30. Садовенко Я. Л. Національні парки України. К.: 2018. 47 с.
31. Багалій Д. Слобідська Україна. К.: 2019. 256 с.
32. Сумщина туристична | Сумський обласний краєзнавчий музей.
URL: <http://museum.sumy.ua/sumshhina-turistichna-2/> (дата звернення: 29.03.2021).
33. Географічне положення та відомості про район.
URL: <http://vpr.sm.gov.ua/uk/530-geografichne-polozhennya-ta-vidomosti-pro-rajon> (дата звернення: 30.03.2021).
34. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.
URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/eco_passport/2017/Сумська%202017.pdf (дата звернення: 30.03.2021).
35. Сумская область — Википедия.
URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Сумская_область (дата звернення: 03.04.2021).
36. Сучасні умови та особливості розвитку екскурсійної справи в Україні. Все о туризме: туристическая библиотека.
URL: https://tourlib.net/statti_ukr/zhuk2.htm (дата звернення: 03.04.2021).

37. Зародження і розвиток екскурсійної діяльності в Україні (до початку XX ст.) План. URL: <https://studfile.net/preview/5257737/> (дата звернення: 03.04.2021).

38. Зародження і розвиток екскурсійної діяльності в Україні (до початку XX ст.) – старші. Організаторами екскурсійної діяльності на той час були видатні гром. URL: <http://referatu.net.ua/referats/154/36945/?page=2> (дата звернення: 03.04.2021).

39. Карпюк З. К., Цвид-Ендрю Н. В. Екскурсознавство і музеєзнавство : навч. Посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 48 с.

40. ЭКСКУРСИЯ. Словари, энциклопедии и справочники URL: <https://slovar.cc/rus/dal/581956.html> (дата звернення: 03.04.2021).

41. Гранат, енциклопедичний словник. Інститут історії України. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERM=0&S21STR=Granat (дата звернення: 03.04.2021).

42. ЭБС «Университетская библиотека онлайн» читать электронные книги. URL: <https://biblioclub.ru/index.php?page=dict&termin=761758> (дата звернення: 03.04.2021).

43. Литмир – электронная библиотека. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=32806> (дата звернення: 03.04.2021).

44. Екскурсія. Лексика – українські енциклопедії та словники. URL: <https://leksika.com.ua/12030519/turizm/ekskursiya> (дата звернення: 03.04.2021).

45. Sumy region economy development. Share and Discover Knowledge on SlideShare. URL: <https://www.slideshare.net/sbosrcid/sumy-region-economy-development> (date of access: 04.04.2021).

46. Регіональний туризм – Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Регіональний_туризм#:~:text=туризм%20усім

%20регіоном,та%20подібним%20рівнем%20туристичної%20освоєності. (дата звернення: 09.04.2021).

47. Стратегія регіонального розвитку Сумської області на 2021 – 2027 роки. URL: <http://gue.sm.gov.ua/index.php/uk/strategiya-regionalnogo-rozvitku-sumskoji-oblasti-na-period-z-2021-do-2027> (дата звернення: 09.04.2021).

48. Місто Путивль. Історична довідка. URL: <http://ptvl.sm.gov.ua/index.php/en/gumanitarna-politika/putivlshchina-turistichna/6157-misto-putivl-istorichna-dovidka> (дата звернення: 05.04.2021).

49. Історія Путивля. URL: <http://putivl-rada.gov.ua/historyi.php> (дата звернення: 11.04.2021).

50. Природно-заповідний фонд – Сумське обласне управління лісового та мисливського господарства. URL: <http://sumylis.gov.ua/napryamki-diyalnosti/prirodno-zapovidnij-fond.html> (дата звернення: 05.04.2021).

51. Новаслобода URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Путивль#Відомі_люди (дата звернення: 05.04.2021).

52. Історія. Новослобідська громада. URL: <https://novoslobidska-gromada.gov.ua/news/1549359603/> (дата звернення: 30.04.2021).

53. Мікроавтобус. URL: <https://ua-фгеш.сщъ/2922-ьшлкщфмещигы-ьуксувуы-ызкштеук.реьд> (дата звернення: 30.04.2021).

54. Медичне страхування туристів в Україні. Страхування в Україні. URL: <https://utico.in.ua/posluhy/turyzm/strahuvannya-turystiv-v-ukrayini> (дата звернення: 07.05.2021).

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
Кафедра туризму і готельно-ресторанного сервісу

СЕРТИФІКАТ

Серія ННІФК №005-45/2021

учасника III Міжнародної науково-практичної конференції

**"ІНДУСТРІЯ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ"**

Обсяг – 15 годин (0,5 кредита ЄКТС)

АДАМЕНКО АЛІНА ВОЛОДИМИРІВНА

Ректор

Ю. О. Лянной

м. Суми, 14 – 15 квітня 2021

Рисунок 1.2 Етапи створення екскурсії

Рисунок 1.2 Розробка картосхеми екскурсійного маршруту

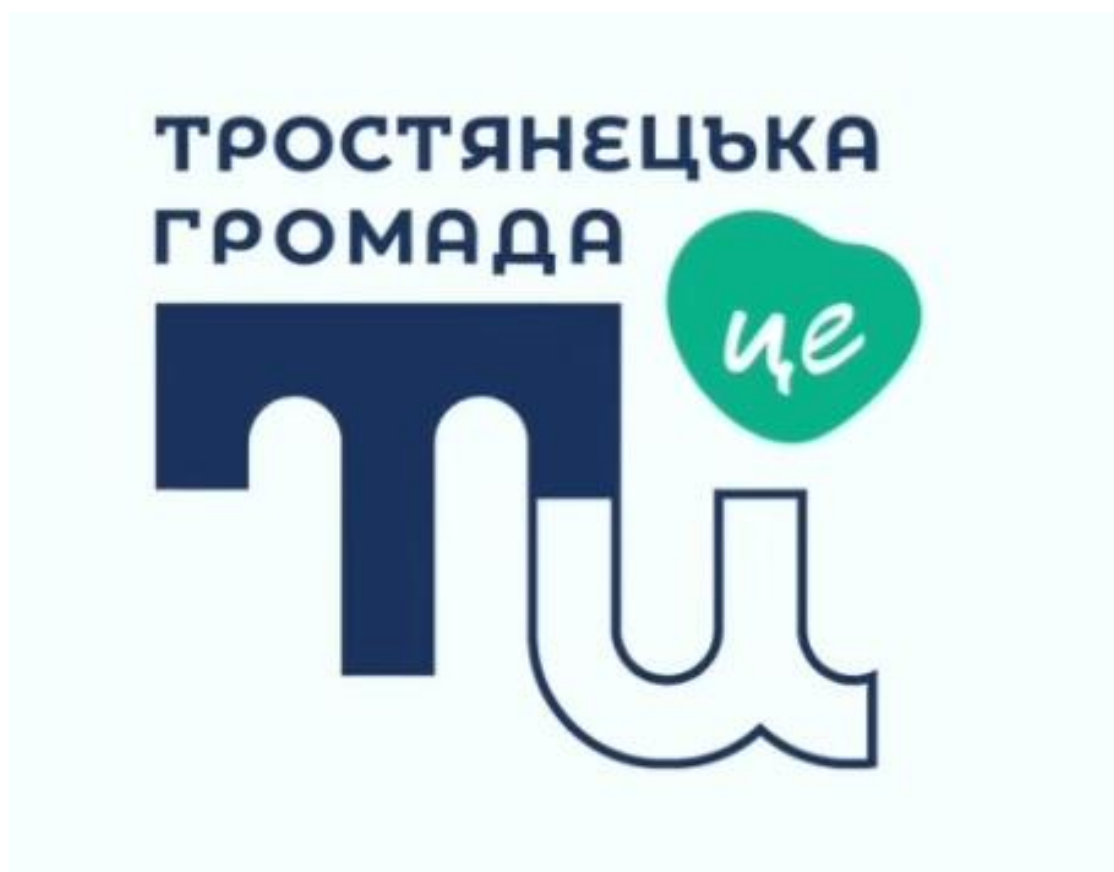
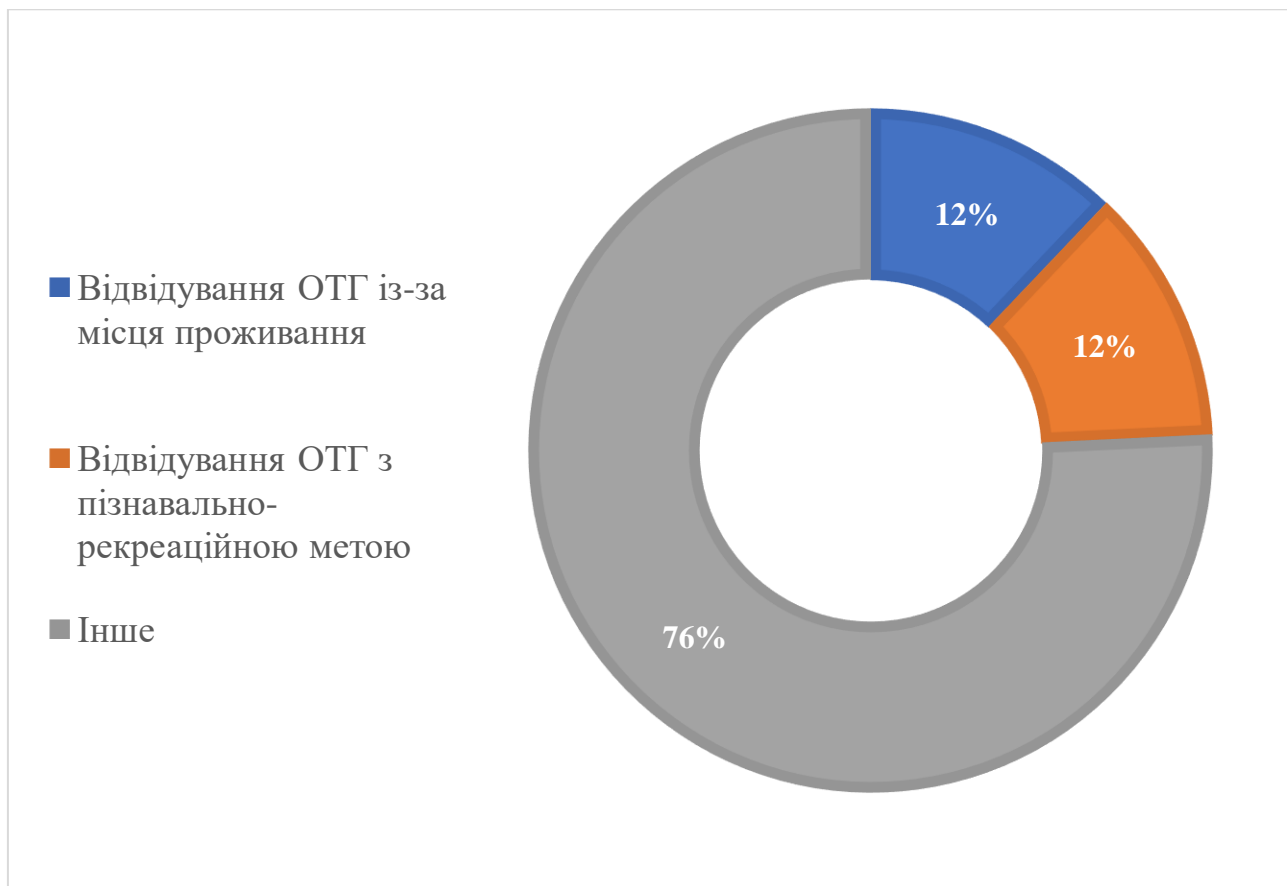

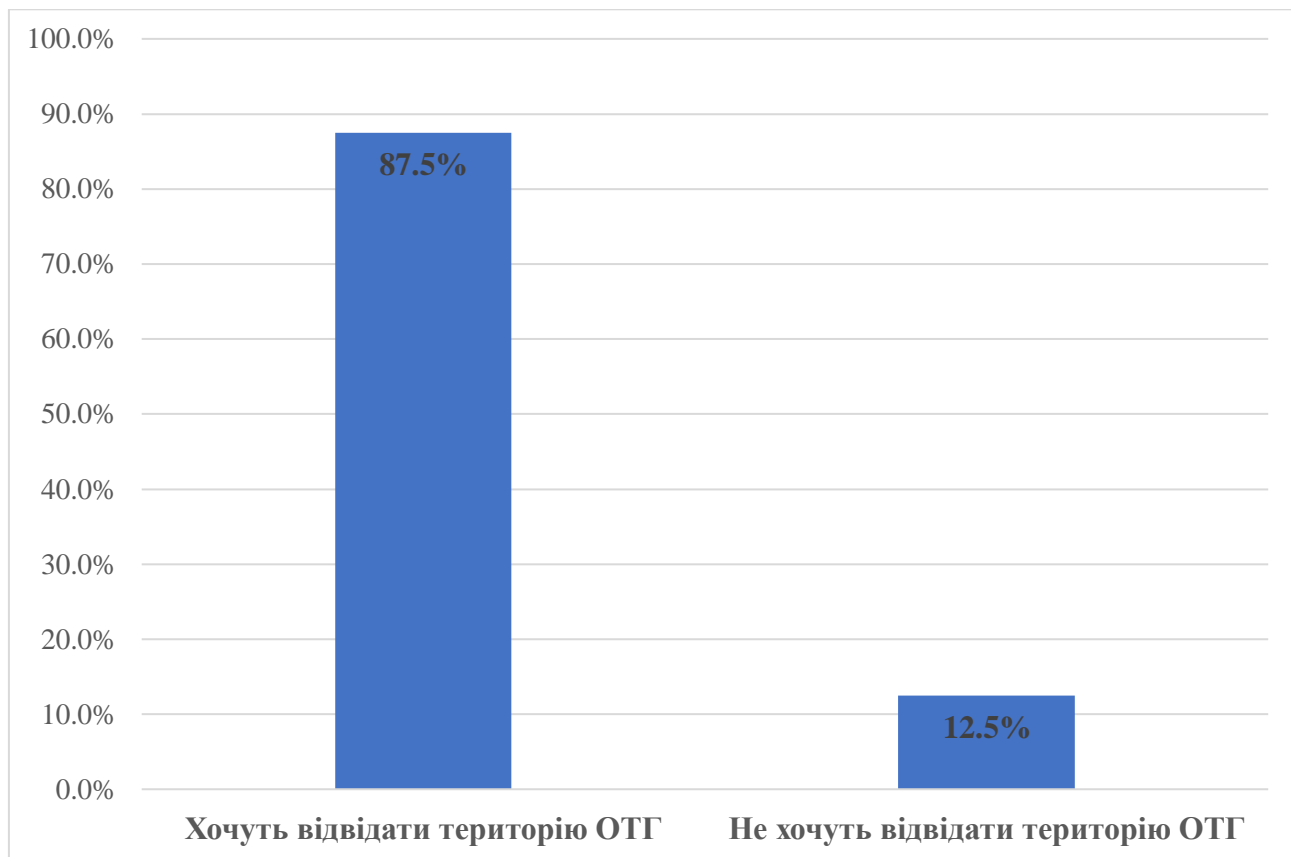
Рисунок 2.1. Брендуння ОТГ Сумської області

Рисунок 2.2. Кількість відвідувань Новослобідської ОТГ

Рисунок 2.2. Динаміка відвідування туристів Новослобідської ОТГ

Рисунок 2.2. Структура бажань туристів відвідати Новослобідської ОТГ

ДОДАТОК 3

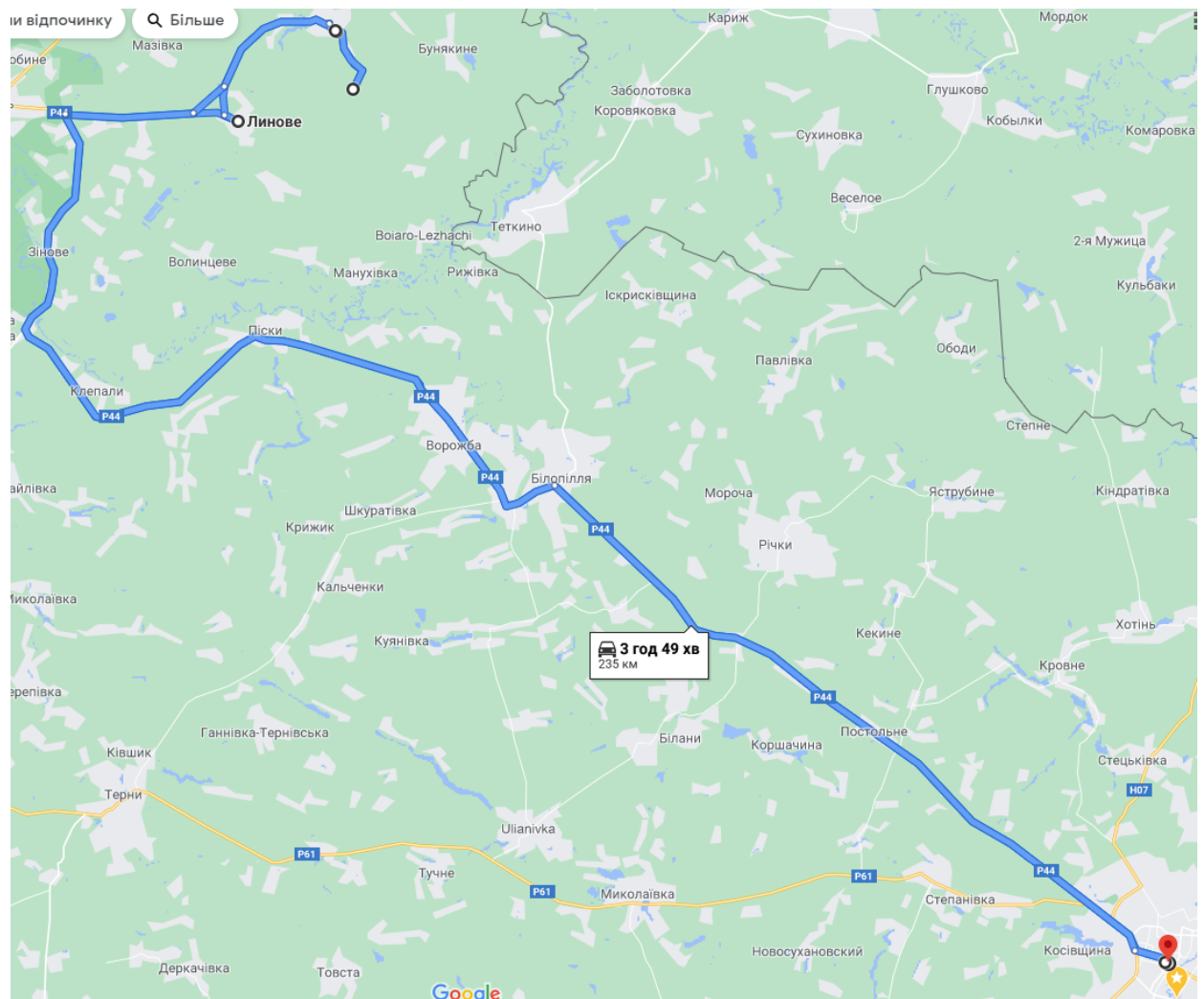

Рисунок 3.1. Схема маршруту екскурсії «Стежками горюньської культури»

Новослобідська ОТГ

Анкета обізнаності Новослобідської об'єднаної територіальної громади

* **Обязательно**

1. Скільки об'єднаних територіальних громад (ОТГ) у Сумській області? *

☐ 50

☐ 51

☐ 52

2. Чи відвідували Ви Новослобідську ОТГ? *

☐ Так

☐ Ні

Продовження додатку И

3. З якою метою Ви відвідували ОТГ? *

☐ Це моє місце проживання

☐ Туристична мета

☐ Інше

4. Чи хотіли б Ви відвідати Новослобідську ОТГ? *

☐ Так

☐ Ні

5. Які популярні туристські об'єкти Вам відомі у Новослобідській громаді? *

Мой ответ _____

6. Скільки років Новій Слободі? *

☐ Понад 500

☐ Понад 800

☐ Понад 1000

7. Які монастирі вам відомі у Новослобідській ОТГ? *

☐ Різдва Богородиці

☐ Софронівський

☐ Хотів (хотіла б) дізнатися

8. Чи хотіли б Ви дізнатись про Новослобідську територіальну громаду більше? *

☐ Так

☐ Ні

9. Чи поїхали б Ви на екскурсію до Новослобідської ОТГ? Чому саме? *

Мой ответ _____

Рисунок 2.2. Анкета обізнаності Новослобідської ОТГ